

Вищий навчальний заклад
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Рівень вищої освіти - другий (магістерський)

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

Фінансові операції фізичних осіб у іноземних фінансових установах

(тема кваліфікаційної роботи)

*Здобувач вищої освіти
заочної форми здобуття освіти
Дончик Віталій Володимирович*

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

*Науковий керівник:
доктор економічних наук, доцент
Паризький Ігор Володимирович*

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

*Завідувач кафедри фінансів, обліку
та фундаментальних економічних дисциплін*

доктор економічних наук, доцент

Овчар Петро Андрійович

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

ПЛАН

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЗАРУБІЖНИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВАХ.....	8
1.1. Фізична особа як суб'єкт зарубіжних фінансових операцій.....	8
1.2. Поняття фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.....	13
1.3. Контроль за здійсненням фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.....	20
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	29
2.1. Огляд вітчизняного фінансового ринку за 2016-2020 роки.....	29
2.2. Оцінка передумов формування депозитних вкладень населення у банківських установах.....	36
2.3. Особливості регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.....	47
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЗАРУБІЖНИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВАХ.....	54
3.1. Зарубіжний досвід організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.....	54
3.2. Заходи щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами.....	59
Висновки до розділу 3.....	66
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
АНОТАЦІЇ	90

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

AREAER - Річний звіт МВФ про валютні режими і валютні обмеження

BEPS – BASE EROSION AND PROFIT SHIFTING

ВВП – Валовий Внутрішній Продукт

Грн. – Гривня

ЗУ – Закон України

ЄЕЗ – Європейська Економічна Зона

ЄС – Європейський Союз

М – Мультиплікатор

МВФ – Міжнародний Валютний Фонд

НБУ – Національний Банк України

ОЕСР - Організація економічного співробітництва та розвитку

США – Сполучені Штати Америки

ФОП – Фізична особа-підприємець

Ф.о. – Фізичні особи

Ю.о. – Юридичні особи

ВСТУП

Актуальність теми. Інтеграція України до європейського середовища, та глобалізаційні тенденції, які відбуваються в світі призвела до активізації руху капіталів у світовому співтоваристві. Ці та інші обставини спричинили активну участь України у світогосподарських процесах, а фінансові операції набули нового формату. Активну участь у процесах міграції капіталу, здійснення валютних операцій та фінансових операцій у зарубіжних фінансових установах беруть фізичні особи – громадяни України, котрі виступають основним джерелом формування ресурсів для подальшого заощадження та капіталовкладень.

Питання дослідження місту та суті фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах вимагають особливої уваги та є актуальними для дослідження оскільки охоплюють групу питань, що пов'язані з оцінкою вітчизняного фінансового ринку, передумов формування депозитних вкладень населення у банківських установах, особливостями регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах. Ці та інші питання створили підґрунтя для дослідження, а також обумовили вибір теми кваліфікаційної роботи.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Значну увагу питанням здійснення фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах досліджували: Береславська О.І., Козюк В.В., Косова Т.Д., Корнеєв М.В., Нам В.Г., Штулер І.Ю. та інших. Проблема законодавчого регулювання валютних операцій фізичних осіб здійснювалась Боринсенкова А.В, Буткевич С.А., Гарбінська-Руденко А. В. та інші. Саме їх наукові дослідження стануть основою теоретичного матеріалу кваліфікаційної роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є розробка напрямів удосконалення організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах на основі вивчення

зарубіжного досвіду та можливостей вжиття заходів щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначені для вирішення такі **завдання:**

- визначення фізичної особи як суб'єкт зарубіжних фінансових операцій;
- вивчення поняття фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах;
- дослідження питань контролю за здійсненням фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах;
- здійснення огляду вітчизняного фінансового ринку за 2016-2020 роки;
- оцінки передумов формування депозитних вкладень населення у банківських установах;
- вивчення особливостей регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах;
- аналізу зарубіжного досвіду організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах;
- розробки заходів щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами.

Об'єкт дослідження - це процес здійснення фізичними особами операцій на фінансовому ринку у зарубіжних країнах.

Предмет дослідження - фінансові операції фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.

Методи дослідження. Вирішення поставлених в кваліфікаційній роботі завдань досягнуто на основі застосування загальнонаукових та спеціальних методів. Зокрема методи наукової абстракції, індукції та дедукції використані при дослідженні теоретичних засад здійснення фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних країнах. Такі методи як: аналізу та синтезу, а також економіка-статистичних прийомів дослідження застосовано при аналітичному огляді фінансового ринку України протягом 2016-2020 років. Методи порівняння, вибіркового обстеження й групування застосовано при розробці напрямів

удосконалення організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягають в теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні питань удосконалення організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій з напрямів удосконалення організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах за результатами аналізу, що може становити інтерес для відповідних органів державної влади, що здійснюють фінансову політику, а також контролюючих органів державної влади, які слідкують за дотриманням норм та правил фінансового ринку, а також безпосередньо фізичних осіб, які здійснюють фінансові операції у зарубіжних фінансових установах.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота включає вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, основні завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, сформульовано елементи наукової новизни одержаних результатів та визначено їх практичне значення.

У першому розділі розкрито теоретичні засади здійснення фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах, а саме: визначено участь фізичної особи як суб'єкта зарубіжних фінансових операцій; вивчено поняття фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах; досліджено питання контролю за здійсненням фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.

У другому розділі здійснено аналітичний огляд фінансового ринку України, зокрема: здійснено огляд вітчизняного фінансового ринку за 2016-2020 роки; дано оцінку передумов формування депозитних вкладень населення у банківських установах; вивчено особливості регулювання фінансових операцій

фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.

У третьому розділі запропоновано напрями удосконалення організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах шляхом аналізу зарубіжного досвіду організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах та розробки заходів щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами.

Здійснені в роботі теоретичні, аналітичні та практичні висновки та узагальнення дають змогу сформулювати висновки теоретичного, аналітичного-прикладного та рекомендаційного характеру, які відображають вирішення завдань дослідження відповідно до поставленої мети.

Основний текст роботи складає 90 сторінок комп'ютерного тексту. Робота містить 14 таблиць. Список використаних джерел налічує 114 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЗАРУБІЖНИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВАХ

1.1. Фізична особа як суб'єкт зарубіжних фінансових операцій

Сучасні глобалізаційні процеси надають широкі можливості для фінансових операцій на фінансовому ринку. Будь-який економічний суб'єкт незалежно від організаційно-правової форми та сфери діяльності може здійснювати операції з фінансовими ресурсами. Фінансовий ринок є сферою діяльності різних за своєю економічною природою та функціями суб'єктів, з різними можливостями, цілями та інтересами, що формують попит і пропозицію на фінансові ресурси або організаційно та технічно забезпечують їх обіг [54].

З економічної точки зору для світової економіки суть фінансових операцій не відрізняється від фінансових операцій, які здійснюються на зовнішньому та на внутрішньому ринках. Хоча, безсумнівно, мають свої особливості та відмінності. Суб'єктом фінансових операцій може бути, як ми уже зазначили, будь-який економічний суб'єкт. Ними можуть виступати як фізичні особи так і юридичні особи, незалежно від організаційно-правової форми, сфери, галузі та напрямів діяльності, обсягів та масштабів господарювання. В той же час кожен учасник може мати різноманітні цілі та задачі, які можуть одночасно вирішуватися. До прикладу, юридичні особи можуть здійснювати залучення капіталу за допомогою продажу власних фінансових інструментів, здійснювати розміщення вільних ресурсів через купівлю зобов'язань інших осіб, реалізовувати обслуговування процесу купівлі продажу фінансових ресурсів тощо.

Що стосується фізичних осіб, які здійснюють фінансові операції, то вчені економісти розробили та запропонували певний перелік особливостей та положень за якими можна здійснювати класифікацію суб'єктів для зовнішнього фінансового ринку. До таких положень належать такі твердження

1. Фізична особа – це індивідуальний учасник, котрий самостійно здійснює той чи інший вид фінансових операцій;

2. Фізична особа – це індивідуальний інвестор, який самостійно приймає рішення про вкладання власних чи запозичених цінностей в об'єкти інвестування з метою досягнення бажаної мети.

Згідно законодавства України теж визначає особливості терміну «фізична особа» та функціям якими вона наділяється. Зокрема, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [26] зазначає, що фізичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність з моменту набуття ними цивільної дієздатності. Одна є певні особливості, зокрема фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України, мають зазначене право, якщо вони зареєстровані як підприємці. А ті, фізичні особи, які не мають постійного місця проживання на території України, мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, якщо вони є суб'єктами господарської діяльності за законом держави, в якій вони мають постійне місце проживання або є її громадянами. Тобто з правової точки зору фізичні особи можуть бути суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності лише за умови їх реєстрації суб'єктами підприємницької діяльності. Це підтверджується ще і тим, що згідно Господарського кодексу України зовнішньоекономічна діяльність є видом господарської діяльності, тому відповідно може здійснюватися виключно юридичними особами. Виходячи з вищезазначеного, не можна погодитися із думкою про те, що оскільки для негосподарюючих фізичних осіб без статусу підприємців присутність у зовнішньоекономічних відносинах обмежується участю в окремих господарських операціях (є епізодичною), то їх неможливо визнати суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності [55, с. 27].

В той же час фізичні особи займають основне місце у процесі формування заощаджень. Саме фізичні особи завдяки накопиченням та процесу акумулювання коштів виступають індивідуальними учасниками на фінансовому ринку. За характером участі в інвестиційних процесах на фінансовому ринку фізичні особи виступають індивідуальними інвесторами.

Індивідуальні інвестори (фізичні особи) здійснюють дві функції:

1. процес накопичення заощаджень;
2. процес інвестування заощаджень.

Вкладення заощаджень індивідуальні інвестори здійснюються у інструменти фінансового ринку. Таким чином індивідуальна інвестиційна політика визначається як осмислена діяльність економічного суб'єкта (фізичної особи), спрямованої на отримання визначених цілей та результатів. Однак, на її здійснення впливають фактори екзогенного та ендогенного характеру. До таких належать:

1. інвестиційна діяльність фізичної особи на фінансовому ринку пов'язана з його економічними функціями;
2. утворення заощаджень через пропозицію на ринку економічних ресурсів та їх інвестування з метою досягнення бажаних цілей.

Виходячи з цього індивідуальні інвестори - фізичні особи виступають індивідуалізованими суб'єктами зовнішньоекономічних відносин.

Основними видами діяльності фізичних осіб на зовнішніх ринках є:

- приватне інвестування;
- розміщення приватних депозитів у закордонних банківських установах;
- спільне інвестування тощо.

Такий вид діяльності як розміщення приватних депозитів у закордонних банківських установах та здійснення інвестицій за межі України до 2017 року потребувало ліцензування Національним банком України. Однак відповідно до постанови НБУ №14 від 23 лютого 2017р. [74] фізичні особи – індивідуальні інвестори зможуть розміщувати на закордонних рахунках іноземну валюту з джерелом походження за межами України без індивідуальних ліцензій НБУ. Таким чином всі кошти, отримані фізичними особами – індивідуальними інвесторами за межами України у якості заробітної плати, стипендій, пенсій, аліментів, дивідендів, тощо можуть розміщувати ними на закордонних рахунках без ліцензій.

Ще один вид послаблення стосувався переказу коштів нерезидентами за кордоном. Однак, якщо це стосується переказу коштів з України з метою їх інвестування або розміщення на закордонних рахунках, то фізичні особи, як і раніше, повинні мати індивідуальні ліцензії НБУ [57]. В той же час для тих фізичних осіб, які зареєстровані, як фізична особа-підприємець (далі – ФОП), то необхідність отримувати індивідуальну ліцензію НБУ на розміщення коштів на рахунках зарубіжних банків, а також робити інвестиції з таких рахунків за кордоном не потрібно.

Також не потребує індивідуальної ліцензії для фізичної особи якщо здійснюється інвестування за кордоном за рахунок коштів отримання поза межами країни (наприклад, придбання іноземних цінних паперів або нерухомості).

В той же час є ряд невирішених проблем, зокрема, якщо фізична особа є вільним працівником – фрілансером, тобто не працює на загальних підставах та не є ФОП, то вони не можуть:

- відкривати рахунків за кордоном,
- приймати там оплату від зарубіжних клієнтів
- вільно розпоряджатися коштами.

Щоб здійснювати ці операції потрібна відповідна ліцензії НБУ. Тобто, навіть якщо доходи ФОПа за кордоном не пов'язані з його підприємницькою діяльністю в Україні, все одно він повинен отримувати ліцензію.

Визначення «фізичних осіб» як суб'єктів зарубіжних фінансових операцій більш вдало викладено в Законі України «Про режим іноземного інвестування» та в Угодах укладених Україною з іноземними державами [10].

Наприклад, в Угоді між Україною та Японією про сприяння та захист інвестицій від 05.02.2015 термін «інвестор Договірної Сторони» означає «фізичну особу, яка має громадянство цієї Договірної Сторони відповідно до її чинного законодавства; або підприємство цієї Договірної Сторони, що здійснює інвестиції на території іншої Договірної Сторони». [59]

Наприклад, в Сеульській конвенції 1985 р. містять інші підходи до визначення особи - іноземного інвестора. Відповідно до її статті 13 «інвестором, на якого поширюються закріплені Конвенцією гарантії, може бути будь-яка фізична особа, що є громадянином країни-члена, яка не є приймаючою країною, а також комерційна юридична особа, що створена, і її основні установи знаходяться на території країни-члена або більша частина її капіталу належить країні-члену або країнам-членам чи її громадянам за умови, що така країна-член не є приймаючою країною». [60]

Інвестиційна діяльність фізичних осіб характеризується неоднозначністю та фрагментарністю процесів на різних сегментах зарубіжного фінансового ринку. Головну роль у залученні заощаджень фізичних осіб на зарубіжний фінансовий ринок відіграє депозитний ринок, який за своїми обсягами значно випереджає інші сегменти фінансового ринку.

Пропонується класифікація фізичних осіб – іноземних інвесторів за такими ознаками:

- за нормативними обмеженнями на купівлю фінансових інструментів;
- технічного доступу до ринків,
- дохідності від вкладень,
- ризику та особистого досвіду зарубіжного інвестування [63].

Пропонується класифікація фізичних осіб – іноземних інвесторів за такими характеристиками:

- специфічний адміністративно-правовий режим ведення зовнішньоекономічної діяльності;
- необтяженість податковим режимом;
- здійснення фінансової діяльності із приватними заощадженнями у таких основних сегментах фінансового ринку зарубіжних країн: у сфері банківського фінансування та у сфері фондового фінансування.

Загалом основну мету діяльності індивідуальних інвесторів на зарубіжному фінансовому ринку можна сформулювати наступним чином – спрямування сформованих заощаджень на купівлю фінансових інструментів для реалізації

різноманітних майнових та немайнових прав, передбачених умовами випуску, внаслідок чого збільшиться добробут індивідуального інвестора, а також досягнуті певні соціальні цілі.

1.2. Поняття фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах

Фінансові операції фізичних і фінансові операції загалом є об'єктом наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених. Аналіз теоретичних аспектів дослідження фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах забезпечується за рахунок міждисциплінарного методологічного інструментарію. Відповідно понятійно-категоріальний апарат потребує уточнення значення понять і категорій для економічного аналізу суспільних відносин.

З урахуванням специфіки предмету дослідження фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах, то фінансові відносини є базовим поняттям, що потребує особливої уваги.

На думку С. О. Баранова «об'єктом фінансових відносин є фонди коштів, які формуються, розподіляються і використовуються внаслідок реалізації суб'єктних прав і юридичних обов'язків» [101, с. 108].

Дмитрик О.О. визначає фінансові відносини як «вид економічних відносин, урегульованих фінансово-правовою нормою». [13, с. 130].

Черемісова Т.А. визначає фінансові відносини як «фінансові зв'язки між учасниками міжнародних економічних відносин у процесі руху товарів, робіт, послуг, фінансових ресурсів, капіталу, ноу-хау, що виходять далеко за рамки національних, основними об'єктами яких є іноземні інвестиції (прямі та портфельні), позики (банківські та небанківські), товари та послуги, технології, робоча сила» [14, с. 197].

У ракурсі досліджуваного предмету суб'єктами фінансових операцій виступають фізичні особи та зарубіжні фінансові установи, які забезпечують проведення фінансових операцій.

Поняття та зміст фінансових операцій незмінно представляє собою операцію відкриття депозиту, особливо з огляду на зовнішньоекономічний аспект фінансових операцій із зарубіжними фінансовими установами.

Фінансові операції фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах здійснюються на основі законодавства та характеризуються таким:

- а) укладаються між банком та вкладником-фізичною особою;
- б) ґрунтуються на свободі укладення договорів з урахуванням положень цивільного та банківського законодавства України;
- в) сторони є вільні та самостійні при укладенні, виконанні та припиненні договору банківського вкладу (депозиту);
- г) сторони мають погодити істотні умови договору банківського вкладу, які впливають зі змісту положень ЦК та інших актів цивільного законодавства;
- г) у процесі виконання договору банківського вкладу (депозиту) функції банку може перейняти Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [35].

Найбільш поширеною фінансовою операцією фізичних осіб за кордоном є відкриття депозиту у іноземній фінансовій установі.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» визначає поняття терміну «депозит» та «вклад» як тотожні. Отже, під поняттям «вклад» розуміються «кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору...» [24].

Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначає поняття «депозит» як «кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які залучені банком від вкладника (або які надійшли для вкладника) на умовах договору банківського вкладу (депозиту),

банківського рахунку або шляхом видачі іменного депозитного сертифіката, включаючи нараховані відсотки на такі кошти» [25].

А Цивільний кодекс України оперує поняттям «депозитний вклад». В цьому трактуванні «вкладником є фізична особа, вважається публічним, що означає наявність універсальних прав та обов'язків для банківської установи у проведенні цих фінансових операцій» [27].

Отже, фінансові операції фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах – це відносини між банком і фізичною особою-вкладником, де пріоритетне значення має законодавство, а не укладений між ними договір.

Посилення зв'язків із країнами Європейського Союзу призвели до соціально-економічної динаміки. Такий стан речей призвів до можливостей та доступу до світових фінансових інституцій. Українці почали активно вкладати кошти у банківський сектор світової, зокрема європейської економіки. Цьому сприяла фінансова стійкість і надійність європейських банків та інвестиційних фондів. Це було зумовлено проявом кризових тенденцій банківського сектору в Україні, а згодом призвело до посилення цих негативних тенденцій. Відтік приватного капіталу фізичних осіб у фінансові установи країн ЄС та інших зарубіжних країн не сприяв розвитку вітчизняної банківської системи.

Починаючи з кінця 2013 року банківська система України стикнулася масовим відтоком депозитів. Причиною цьому стало ненадійність українських банків. Відповідно фізичні особи, вдалися до пошуку піноземних фінансових установ, які могли б забезпечити більш надійне зберігання їх заощаджень. Саме тому протягом 2014-2015 років з вітчизняних рахунків було виведено 15,6 млрд. грн. депозитів та переведено на закордонні валютні вклади. В цьому плані зарубіжні фінансові установи могли забезпечити більш надійне зберігання їх заощаджень. Що стосується вкладів в іноземній валюті, то протягом 2014-2015 років з України було «виведено» 16,2 млрд. доларів США депозитів, що становило 55,1 % всіх депозитів в іноземній валюті. [30].

Якщо розглядати у розрізі банків втрати гривневих депозитів фізичних осіб, то ці дані представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Втрати гривневих депозитів фізичних осіб у розрізі основних банків у період найбільшого відтоку капіталу (01.01.2014–01.04.2015р.)

Назва фінансової установи (банку)	Втрати, %
Приватбанк	20
Ощадбанк	9
Райффайзен Банк Аваль	26
UnicreditBank	27
ВТБ	60
Сбербанк Росії	58
Промінвестбанк	30

Джерело: [31, с. 118].

Проаналізувавши таблицю 1.1. зробимо висновок, що найвищі показники відтоку вкладів у національній валюті спостерігалися в банках з державним російським капіталом. Такий стан речей не є дивним, оскільки саме в цей час відбувалась Революція гідності та фізичні особи «виводили» власні кошти в більш надійні західні фінансові установи.

Загалом 2014 рік характеризувався найбільшим у вітчизняній економічній історії відтоком депозитів фізичних осіб з банківської системи України. Фінансові операції фізичних осіб найяскравіше демонструють довіру вкладників до банківської системи та фінансово-кредитної системи загалом. Під час знецінення вітчизняної грошової валюти фізичні особи-вкладники намагаються якнайшвидше зняти гривневі заощадження з метою придбання іноземної валюти. Таким чином фінансова операція конвертування коштів у валюту є спробою захистити заощадження від знецінення. Така ситуація є ще й суттєвим навантаженням на банк та індикатором спроможності фінансових установ своєчасно виконати свої зобов'язання. [33].

Що стосується обсягу роздрібних валютних депозитів, то у перерахунку за офіційним курсом на долар США портфель скоротився більше, ніж гривневий.

За період 2014-2015 років фінансові установи зменшили валютні депозитні портфелі. Ці дані представлено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Скорочення валютних депозитних портфелів у розрізі основних банків у період найбільшого відтоку капіталу (01.01.2014–01.04.2015р.)

Назва фінансової установи (банку)	Втрати, %
Приватбанк	46
Укрексімбанк	33
UnicreditBank	44
ВТБ	70
Сбербанк Росії	62

Джерело: [34, с. 118].

Варто зазначити, що збільшити валютні вклади фізичних в умовах знецінення національної грошової одиниці не вдалося жодному українському банку. [34, с. 119]. Однак не тільки це стало причиною скорочення операцій фізичних осіб. Загалом у 2014 році відбулося скорочення кількості банків, які мають банківську ліцензію на здійснення цього виду діяльності. Національний банк України провів заходи щодо скорочення кількості банків, які мають банківську ліцензію, а це відповідно теж сприяло зростанню чисельності фінансових операцій. Ці операції не можна класифікувати як такі, які спрямовані на зростання національного доходу, оскільки вони означають лише перегрупування коштів з-поміж банків. З оформленням фінансових операцій у 2014 році теж виникали проблеми, оскільки в цей період 33 банки було визнано неплатоспроможними, відповідно виникла потреба перенести кошти у інші працюючі банки. Щодо 17 українських банків Національним банком України було прийнято рішення про початок процедури ліквідації, що теж спричинило зростання кількості фінансових операцій серед фізичних осіб.

З часом ситуація дещо покращилась, однак, це суттєво не покращило стан вітчизняної економіки. Зокрема, валютна структура загального депозитного

портфелю України становила співвідношення приблизно 50/50 у гривневих та валютних вкладах. А якщо точніше, то 54% складала гривневі вклади, а вклади в іноземній валюті становили 46%. [38, с. 631].

Перераховані вище фактори стали причиною переливу капіталу до зарубіжних фінансових установ. Також внутрішні причини цьому сприяли, зокрема військово-політичні конфлікти, банкрутство банків та девальвація національної валюти змусила фізичних осіб перенести заощадження до зарубіжних фінансових установ. Додатково девальваційні очікування та невпевненість і фінансові кризи спричинило факт здійснення фізичними особами заощадження до зарубіжних фінансових установ.

Існуючі настрої у фізичних осіб завдали додаткового удару по вітчизняній банківській системі та стимулювали розвиток зарубіжної банківської системи. Щоб стримати втрати вітчизняної банківської системи НБУ встановив щоденний ліміт на придбання готівки фізичними особами. Також НБУ ввів обмеження щодо зняття коштів з поточних та депозитних рахунків. Було введено обмеження щодо переказу фізичними особами коштів за кордон. Ці заходи НБУ дозволили утримати вітчизняну банківську систему від краху, і з частковим відновленням обсяги переказів з-за кордону почали повертатися. [39, с. 10].

Всі вказані події та фактори належать до ендогенних факторів, які формують підґрунтя для зростання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах. Поряд з цим є екзогенні фактори, які також сприяють зростанню фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.

До таких зовнішніх факторів належать надійність іноземних банківських і фінансових установ, хоча і ставки по депозитах є меншими ніж в Україні. Однак у період кризи українці як і більшість громадян світу використовують здійснення фінансових операцій як інструмент не так примноження приватних заощаджень, як можливість їх збереження. Навіть за умови, виникнення непередбачуваних подій ймовірність, що депозит не можна буде забрати вчасно – надзвичайно мала. Закордонні фінансові установи мають велику капіталізацію і система

гарантування вкладів, наприклад, Європейського Союзу гарантує своїм вкладникам більш надійні гарантії. Законодавством ЄС встановлено, що сума гарантування вкладів повинна бути не менше 20 000 євро. Однак, кожна держава ЄС визначає та формує власні вимоги по фінансових операціях.

Також за кордоном присутня система страхування здійснення фінансових операцій, зокрема банківських депозитів, що також є гарантією повернення вкладених коштів. Загалом у світовій практиці виділяють три типи страхування фінансових операцій: американську, німецьку та змішану.

Американська система страхування здійснення фінансових операцій базується на досвіді США. За американського типу страхування здійснення фінансових операцій відбувається особливим державним органом фінансування якого здійснюється спільно державою та банками. В США діє Федеральна корпорація страхування депозитів і всі фінансові учасники зобов'язані брати участь у системі гарантування вкладів.

Німецька система страхування здійснення фінансових операцій базується на досвіді європейських країн. За цієї моделі держава не має жодного відношення до страхових фондів. Страхування фінансових операцій фізичних осіб здійснюється через загальнодержавні банківські асоціації. Такі ж банківські асоціації можуть утворюватися та діяти на регіональному та місцевому рівнях. Однак німецька система страхування не обмежується тільки страхуванням фінансових операцій, а сфера їх діяльності є доволі широкою.

Змішана система страхування здійснення фінансових операцій базується на основних елементах американської та німецької систем. Такі змішані системи діють в Польщі, Японії, Іспанії, Данії, Норвегії, Угорщині, Бельгії, Перу та ін. [41, с. 239].

Загалом, процедура страхування фінансових операцій створює певні соціально-економічні передумови у тенденціях щодо здійснення фізичними особами фінансових операцій за кордон. Також європейські банки мають єдину, універсальну та спільну для ЄС програму гарантування фінансових операцій. Це

означає більш стабільне та гарантоване захищення фінансових операцій фізичних осіб.

Саме сукупність факторів, які забезпечують здійснення фінансових операцій фізичними особами в закордонних фінансових установах сприяють тому, що відбувається відтік капіталу з країни, що і так погіршує ситуацію з банківською системою в країні. Процеси страхування, гарантування вкладів, державні гарантії та економічна безпека вселяють довіру до закордонних фінансових установ з боку фізичних осіб. Для того, щоб підтримати національну економіку національним регулятором – Національним банком України вживається ряд заходів, в тому числі контролю за здійсненням фінансових операцій фізичними особами у зарубіжних фінансових установах. Дане питання буде розглянуто у наступному пункті кваліфікаційної роботи.

1.3. Контроль за здійсненням фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах

Питання фінансового контролю у країнах, де фізичні особи здійснюють фінансові операції є ключовим для відповідного економічного регулювання. Термін «фінансовий контроль» має одне з основних значень і потребує аналізу з точки зору економічного регулювання фінансових операцій.

У науковій літературі відсутній єдиний погляд на трактування поняття контролю за здійсненням фінансових операцій, тому цей термін визначається по-різному, так як має складну структуру та проявляється у різних аспектах. Насамперед зазначимо, що контроль за здійсненням фінансових операцій належить до сфери фінансового контролю.

Категорія «фінансовий контроль» існує в економічній науці досить доволі давно та має різні трактування надані науковцями.

Козюк В. В. вважає, що «фінансовий контроль діяльністю державних і громадських органів, що полягає у перевірці обґрунтованості процесів формування і використання централізованих і децентралізованих грошових

фондів з метою дотримання планових пропорцій у розширеному соціалістичному відтворенні» [15, с. 43].

Макаренко Ю.П. розглядає «фінансовий контроль як діяльність фінансових, кредитних і господарських органів (організацій), що регулюється нормами права, спрямована на забезпечення фінансової, бюджетної, податкової, кредитної, розрахункової і касової дисципліни у процесі виконання планів і полягає у перевірці законності, обґрунтованості і раціональності» [16, с. 123].

Лебедєв О.П. ототожнює поняття «фінансовий контроль» та «державного контролю на фінансовому ринку» зазначаючи, що визначення поняття «державного контролю на фінансовому ринку є здійсненням державою комплексу заходів щодо упорядкування правовідносин між учасниками фінансового ринку з метою забезпечення його справедливості, прозорості, ефективності та запобігання зловживанням і порушенням на ньому». [18, с. 139]

Алексеєнко М.Д., Денисенко А.В. зазначають, що «фінансовий контроль – це регульована нормами права діяльність, здійснювана з використанням специфічних організаційно-правових форм і методів державних органів, а в деяких випадках і недержавних організацій, спрямована на забезпечення фінансової, кредитної і розрахункової дисципліни, виявлення порушень у цій сфері та застосування до порушників заходів впливу, виявлення причин і умов, що сприяють цим порушенням, та вжиття заходів щодо їх усунення» [12, с. 18].

Юрій С.І., Стоян В.І., Мац М.Й. стверджують, що «фінансовий контроль є важливим елементом системи управління фінансами; він включає контроль за дотриманням фінансово-економічного законодавства у процесі формування і використання грошових фондів, оцінку ефективності фінансово-господарських операцій і доцільність здійснених видатків» [21, с.382].

Башкатова Т.О. визначає «фінансовий контроль як невід’ємний елемент управління фінансовими та грошовими потоками на макро-, та мікрорівні з метою забезпечення доцільності та ефективності фінансових операцій» [52, с. 385].

Козирін А.Н. наголошує, що «фінансовий контроль здійснюється з використанням специфічних організаційних форм і методів, які застосовують державні, так і недержавні органи, які законодавством наділені відповідними повноваженнями з метою встановлення законності та достовірності фінансових операцій» [23, с. 48].

Пашенко О.П. [20, с. 63] визначає основні ознаки фінансового контролю:

- діяльність пов'язана з використанням наданих органам фінансового контролю повноважень з перевірки дотримання господарюючими суб'єктами фінансово-правових норм, а у разі виявлення правопорушень – застосування заходів впливу;

- здійснюється уповноваженими на це державними органами;

- пов'язана з вчиненням операцій з нормами права;

- її результати оформляються офіційними документами; спрямована на створення належних умов діяльності суб'єктів фінансового контролю;

- відбувається з використанням відповідних методів, прийомів і способів;

- представлена сукупністю впорядкованих контрольних дій, що здійснюються на стадіях;

- в її межах реалізуються владні повноваження органів фінансового контролю [20, с. 63].

Питання контролю за здійсненням фінансових операцій фізичними особами у зарубіжних фінансових установах займає важливе місце у зарубіжній практиці. Зокрема у ЄС засновано Єдиний фонд підтримки проблемних банків. Метою роботи Єдиного фонду підтримки проблемних банків є забезпечення середньострокової фінансової підтримки банків у котрих розміщено вклади фізичних осіб. За умовами створення Єдиного фонду підтримки проблемних банків кожна країна-учасниця повинна внести певну суму коштів для гарантування виплат. Європейська Комісія своїм нормативним документом - виконавчим актом Ради ЄС визначає розмір внеску з урахуванням характеристики ризику кожного конкретного банку. Ці умови допомагають здійснювати контроль за станом фінансової системи країн ЄС в цілому та

банківської системи країн зокрема. Таким чином, фізична особа, яка здійснює фінансові операції у зарубіжних фінансових установах убезпечена від впливу криз, гарантовано отримає належні виплати та повернення коштів в передбачений термін, а також користується додатковими перевагами. До переліку таких додаткових переваг належать, наприклад, можливість отримати страховку зі знижкою або можливість отримати кредит. У разі здійснення значних фінансових операцій (від 300 000 євро) латвійські банки пропонують фізичним особам отримання права на проживання терміном на п'ять років. Такі умови є заманливими для фізичних осіб та сприяють зростанню числа здійснення фінансових операцій фізичними особами у зарубіжних фінансових установах.

Ще одним важливим елементом контролю за здійсненням фінансових операцій фізичними особами у зарубіжних фінансових установах є строге дотримання умов договору. Зокрема, це стосується термінів, процентів та оподаткування отриманих доходів від фінансових операцій. До прикладу за дострокові зняття коштів з депозитних рахунків у європейських фінансових установах передбачено штрафні санкції.

Наведені вище обмеження та контрольні заходи сприяють стабільності фінансовій системі зарубіжних країн і саме тому українські фізичні особи намагаються здійснювати фінансові операції у зарубіжних фінансових установах. Адже фінансові операції у зарубіжних фінансових установах є більш безпечними, а тому більш привабливими навіть з огляду на невеликі відсоткові ставки по депозитних вкладах. Фінансові операції фізичними особами у зарубіжних фінансових установах підкріплені системою страхування і гарантування вкладів у банках країн з розвиненою економікою.

В Україні важливим елементом контролю за здійсненням фінансових операцій фізичними особами у зарубіжних фінансових установах є адміністративно-правові обмеження на здійснення валютних операцій. Основними нормативними документами [43, с. 107], котрі визначають правову регламентацію валютного регулювання є:

1. Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України,
2. Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою,
3. Правила здійснення за межі України та в Україні переказів фізичних осіб за поточними неторговельними операціями та їх виплати в Україні.

Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України [44] визначає, що фізична особа має право на здійснення валютних операцій, але в межах визначеного максимального граничного розміру - дозволено проводити в сумі, що є меншою, ніж 150 000 гривень. Таке обмеження встановлено на такі фінансові операції:

- продаж фізичним особам-резидентам готівкової іноземної валюти;
- зворотній обмін невикористаної національної валюти на іноземну валюту;
- купівля-продаж дорожніх чеків та конвертація однієї іноземної грошової одиниці на іншу. [44].

Правилами здійснення за межі України та в Україні переказів фізичних осіб за поточними неторговельними операціями та їх виплати в Україні встановлюють, що фізичні особи можуть здійснювати на фінансові операції, а саме перекази іноземної валюти в сумі, що в еквіваленті не перевищує 600 000 гривень на рік [46]. Також пам'ятаємо, що фізичні особи, за законодавством України повинні отримати індивідуальну ліцензію Національного банку України на розміщення валютних цінностей на рахунках за межами України. Хоча з цієї норми також є винятки. Зокрема змінами до Інструкції про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон (від 13.10.2017 р.) встановлено, що фінансові операції пов'язані придбанням права власності на об'єкти інвестицій за кордоном не потребують отримання індивідуальної ліцензії Національного банку України. Таким чином, ця зміна сприяла зростанню здійснення фінансових операцій фізичними особами у зарубіжних фінансових установах.

Вказані вище обмеження засвідчили, що ціна обмеження на зняття валютних депозитів фізичними особами для вітчизняної фінансової системи стала вкрай високою. Існуючі валютні обмеження значно скоротили готівковий валютний ринок та сприяли виникненню тіньового валютного ринку. До зростання «тіньового» валютного ринку, призвело також запровадження індикативного курсу НБУ у 2014 році.

Щоб вирішити проблеми існування «тіньового» валютного ринку Національний банк України у 2017 році запровадив можливість проведення фінансових операцій у закордонних фінансових установах, зокрема здійснення іноземних інвестицій. Дозволеними стали такі фінансові операції - купівля/перерахування іноземної валюти з метою повернення за кордон коштів, отриманих іноземними інвесторами за операціями:

- з продажу цінних паперів,
- з продажу корпоративних прав,
- продажу коштів, отриманих унаслідок зменшення статутних капіталів юридичних осіб,
- виходу з господарських товариств іноземних інвесторів.

Щоб фізичні особи могли здійснювати наведені вище фінансові операції Національний банк України, з метою контролю, встановив вимогу одночасного дотримання таких умов:

- купівлю/перерахування іноземної валюти з цією метою фізична/юридична особа або іноземний інвестор;
- встановлено обмеження на здійснення купівлі/перерахування іноземної валюти у межах 5 млн. дол. США. протягом календарного місяця на одну фізичну/юридичну особу (еквівалент цієї суми в іншій іноземній валюті) [53].

Такі послаблення та заходи дозволяють фізичним особам здійснювати фінансові операції у зарубіжних фінансових установах більш об'ємно. Але в той же час здійснювати контроль за цими фінансовими операціями.

В той же час сучасні виклики та війна Російської Федерації проти України спричинила певні послаблення та полегшення фізичним особам при здійсненні фінансових операцій фізичними особами зі сторони європейських банків.

Так, українцям спростили відкриття рахунків за кордоном [61]. До прикладу, комерційні банки Польщі відкривають рахунки на основі українського або закордонного паспорта, картка PESEL не потрібна, рахунки на 15-20 тис. євро не потребують довідки про походження коштів. І саме, головне обслуговування рахунків здійснюється безкоштовно, та одразу видається картка для користування рахунком.

Окремої уваги заслуговують альтернативні способи відкриття рахунків та здійснення фінансових операцій у зарубіжних фінансових установах. До прикладу фінтех-компанії пропонують відкриття віртуальних карток, котрі можна використовувати у Google Pay чи Apple Pay. Такі фінансові операції не потребують візиту до банку, чи відкриття договірної рахунку, достатньо реєстрації на сайті та завантаження відповідної програми на смартфон. Контроль за здійсненням таких фінансових операцій в Україні наразі не здійснюється.

Отже, контроль за здійсненням фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах обумовлений кількома причинами.

По перше, фінансові операції здійснювані за кордоном сприяють відтоку коштів з України та посилюють кризу вітчизняної банківської системи. Як результат українська економіка зазнала у 2014-2017 роках «банкопад», що супроводжувався банкрутством більшості банків та інфляцією.

По друге, надійність та прозорість фінансової системи у розвинених країнах сприяла активному розвитку фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах, тим самим спричинивши кризу у вітчизняній фінансовій системі.

По третє, занадто висока вітчизняна нормативна зарегульованість фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах потребувала певних дій від держави. Такі нормативні послаблення були прийняті, що допомогло втримати вітчизняну фінансову систему.

На користь вітчизняної фінансової системи свідчить той факт, що ставки по депозитах у зарубіжних країнах не дуже високі, а саме від 1 до 5 %, що для вітчизняного інвестора – фізичної особи не надто привабливі.

Висновки до розділу 1.

Дослідження теоретичних засад здійснення фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах надає можливість сформулювати відповідні такі висновки та узагальнення.

Фінансовий ринок є сферою діяльності різних за своєю економічною природою та функціями суб'єктів, з різними можливостями, цілями та інтересами, що формують попит і пропозицію на фінансові ресурси або організаційно та технічно забезпечують їх обіг.

Суб'єктами фінансових операцій може бути будь-який економічний суб'єкт. Ними можуть виступати як фізичні особи так і юридичні особи, незалежно від організаційно-правової форми, сфери, галузі та напрямів діяльності, обсягів та масштабів господарювання.

Встановлено, що фізичні особи завдяки накопиченням та процесу акумулювання коштів виступають індивідуальними учасниками на фінансовому ринку. За характером участі в інвестиційних процесах на фінансовому ринку фізичні особи виступають індивідуальними інвесторами. Основними видами діяльності фізичних осіб на зовнішніх ринках є:

- приватне інвестування;
- розміщення приватних депозитів у закордонних банківських установах;
- спільне інвестування тощо.

У ракурсі досліджуваного предмету суб'єктами фінансових операцій виступають фізичні особи та зарубіжні фінансові установи, які забезпечують проведення фінансових операцій. Поняття та зміст фінансових операцій незмінно представляє собою операцію відкриття депозиту, особливо з огляду на

зовнішньоекономічний аспект фінансових операцій із зарубіжними фінансовими установами.

Встановлено, що внутрішні умови стали причиною переливу капіталу до зарубіжних фінансових установ. Зокрема військово-політичні конфлікти, банкрутство банків та девальвація національної валюти змусила фізичних осіб перенести заощадження до зарубіжних фінансових установ. Додатково девальваційні очікування та невпевненість і фінансові кризи спричинило факт здійснення фізичними особами заощадження до зарубіжних фінансових установ.

Досліджено ендогенні та екзогенні фактори, які також сприяють зростанню фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.

Проаналізовано особливості існуючих типів страхування фінансових операцій: американську, німецьку та змішану. Адже процедура страхування фінансових операцій створює певні соціально-економічні передумови у тенденціях щодо здійснення фізичними особами фінансових операцій за кордон.

Питання фінансового контролю у країнах, де фізичні особи здійснюють фінансові операції є ключовим для відповідного економічного регулювання. В Україні важливим елементом контролю за здійсненням фінансових операцій фізичними особами у зарубіжних фінансових установах є адміністративно-правові обмеження на здійснення валютних операцій.

Досліджено обмеження, які встановив Національний банк України у 2017 році та послаблення і полегшення фізичним особам, які введені у лютому 2022 року при здійсненні фінансових операцій фізичними особами зі сторони європейських банків.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

2.1. Огляд вітчизняного фінансового ринку за 2010-2021 роки

Ефективне функціонування та зростання фінансового ринку стимулює ділову активність та розвиток інших галузей та секторів економіки. Здійснені фінансові операції стосуються як поживлення споживчого попиту так і підвищення ділової активності підприємств та зростання інвестиційної привабливості національної економіки. Активне здійснення усіма учасниками господарської діяльності (фізичними та юридичними особами) фінансових операцій сприяє економічному зростанню, здійснюється позитивний вплив на збільшення обсягів виробництва.

Стан фінансового ринку є віддзеркаленням майбутніх тенденцій пов'язаних з фінансовими операціями фізичних осіб, які здійснюються у зарубіжних фінансових установах. Однак, для того, щоб здійснювати фінансові операції у зарубіжних фінансових установах фізичні особи повинні мати певні заощадження або кошти, які можна використати. Причини та мотивація фізичних осіб до здійснення фінансових операцій у зарубіжних фінансових установах можуть бути різними, однак ситуація, яка відбувається на вітчизняному фінансовому ринку має бути чітко прогнозованою.

Для коректного відображення та розробки рекомендацій щодо удосконалення здійснення фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах проведемо аналіз динаміки основних макроекономічних показників, які є причинами та мотивами їх реалізації.

Надалі проведемо динаміку основних макроекономічних показників України протягом останніх 5 років, щоб максимально коректно відобразити економічні процеси, які відбуваються в нашій країні. За основу дослідження візьмемо статистичні дані, щодо: номінальний ВВП, ВВП на душу населення, структура ВВП за кінцевим використанням.

В таблиці 2.1. наведено дані щодо номінального ВВП України з 2010 по 2021 роки.

Таблиця 2.1.

Динаміка номінального ВВП України з 2010 по 2021 роки

Роки	Млн. грн.	Приріст/ скорочення, млн. грн.	Приріст/ скорочення, %
2010	1082569	169224	18.5%
2011	1316600	234031	21.6%
2012	1408889	92289	7.0%
2013	1454931	46042	3.3%
2014	1566728	111797	7.7%
2015	1979458	412730	26.3%
2016	2383182	403724	20.4%
2017	2982920	599738	25.2%
2018	3558706	575786	19.3%
2019	3974564	415858	11.7%
2020	4194102	219538	5.5%
2021	5459574	1265472	30.2%

Джерело: побудовано за даними [62]

Аналіз таблиці 2.1. доводить, що найбільший приріст номінального ВВП за досліджуваний період відбувався у 2021 році - на 30,2%, у 2015 році – на 26,3%, у 2017 році – на 25,2%, та у 2011 році – на 21,6%. Найгіршими роками з точки зору динаміки приросту номінального ВВП за досліджуваний період були 2013 рік – де приріст склав лише 3,3%, 2020 рік - на 5,5%, 2012 рік – на 7% та 2014 рік на 7,7%.

Наступним показником, що характеризує фінансовий ринок є ВВП України на душу населення. В таблиці 2.2. наведено дані щодо ВВП України на душу населення з 2010 по 2021 роки.

Таблиця 2.2.

Динаміка ВВП України на душу населення з 2010 по 2021 роки

Роки	Грн.	Приріст/ скорочення, млн. грн.	Приріст/ скорочення, %
2010	23603,6	3767.3	19.0%
2011	28813,9	5210.2	22.1%
2012	30912,5	2098.6	7.3%
2013	31988,7	1076.2	3.5%
2014	35834,0	3845.3	12.0%
2015	46210,2	10376.1	29.0%
2016	55853,5	9643.3	20.9%
2017	70224,3	14370.8	25.7%
2018	84192,0	13967.7	19.9%
2019	94589,8	10397.8	12.4%
2020	100432,5	5842.6	6.2%
2021	131907,2	31474.8	31.3%

Джерело: побудовано за даними [62]

Аналіз таблиці 2.2. доводить, що найбільший приріст ВВП України на душу населення за досліджуваний період відбувався у 2015 році - на 29,0%, у 2017 році – на 25,7%, у 2016 році – на 20,9%, та у 2011 році – на 22,1%. Найгіршими роками з точки зору динаміки приросту ВВП України на душу населення за досліджуваний період були 2013 рік – де приріст склав лише 3,5%, 2020 рік - на 6,2%, 2012 рік – на 7,3% та 2014 рік - на 12%.

Наступним показником, що характеризує фінансовий ринок є структура ВВП України за кінцевим використанням. Даний показник є дуже цікавим для аналізу, оскільки враховує номінальний ВВП, рівень споживчих витрат, валове нагромадження, дані щодо експорту товарів та послуг, імпорту товарів та послуг.

В таблиці 2.3. наведено дані щодо структура ВВП України за кінцевим використанням з 2010 по 2021 роки.

Таблиця 2.3.

Динаміка структура ВВП України за кінцевим використанням
з 2010 по 2021 роки

Роки	Номінальний ВВП	Споживчі витрати		Валове нагромадження		Експорт товарів та послуг		Імпорт товарів та послуг	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2010	1082569	914230	84.5	199918	18.5	549365	50.7	-580944	-53.7
2011	1316600	1105201	83.9	282474	21.5	707953	53.8	-779028	-59.2
2012	1408889	1269601	90.1	257335	18.3	717347	50.9	-835394	-59.3
2013	1454931	1350220	92.8	228474	15.7	681899	46.9	-805662	-55.4
2014	1566728	1409772	90.0	220968	14.1	770121	49.2	-834133	-53.2
2015	1979458	1715636	86.7	303297	15.3	1044541	52.8	-1084016	-54.8
2016	2383182	2018854	84.7	512830	21.5	1174625	49.3	-1323127	-55.5
2017	2982920	2552525	85.6	618914	20.7	1430230	47.9	-1618749	-54.3
2018	3558706	3196756	89.8	667953	18.8	1608890	45.2	-1914893	-53.8
2019	3974564	3785133	95.2	500614	12.6	1636416	41.2	-1947599	-49.0
2020	4194102	3923203	93.5	315026	7.5	1637399	39.0	-1681526	-40.1
2021	5459574	4766568	87.3	754369	13.8	2224704	40.7	-2286067	-41.9

Джерело: побудовано за даними [62]

Аналіз таблиці 2.3. доводить, що найбільший приріст споживчих витрат у відношенні до ВВП України за досліджуваний період відбувався у 2019 році - 95,2%, у 2020 році – на 93,5%, у 2014 році – на 90,0%, та у 2013 році – на 92,8%. Найгіршими роками з точки зору динаміки споживчих витрат у відношенні до ВВП України за досліджуваний період були 2016 рік – де приріст склав лише 84,7%, 2017 рік - на 85,6%, 2015 рік – на 86,7% та 2021 рік - на 87,3%.

Аналіз таблиці 2.3. доводить, що найбільший приріст валового нагромадження у відношенні до ВВП України за досліджуваний період відбувався у 2011 році – 21,5%, у 2016 році – на 21,5%, у 2018 році – на 18,8%, та у 2012 році – на 18,3%. Найгіршими роками з точки зору динаміки валового нагромадження у відношенні до ВВП України за досліджуваний період були 2020 рік – де приріст склав лише 7,5%, 2014 рік - на 14,1%, 2019 рік – на 12,6% та 2021 рік - на 13,8%.

Аналіз таблиці 2.3. доводить, що найбільший приріст експорту товарів та послуг у відношенні до ВВП України за досліджуваний період відбувався у 2011 році – 53,8%, у 2015 році – на 52,8%, у 2012 році – на 50,9%, та у 2016 році – на 49,3%. Найгіршими роками з точки зору динаміки експорту товарів та послуг у відношенні до ВВП України за досліджуваний період були 2020 рік – де приріст склав лише 39%, 2021 рік - на 40,7%, 2019 рік – на 41,2% та 2013 рік - на 46,9%.

Аналіз таблиці 2.3. доводить, що найбільше скорочення імпорту товарів та послуг у відношенні до ВВП України за досліджуваний період відбувався у 2012 році – 59,3%, у 2011 році – на 59,2%, у 2016 році – на 55,5%, та у 2017 році – на 54,3%. Найгіршими роками з точки зору динаміки імпорту товарів та послуг у відношенні до ВВП України за досліджуваний період були 2020 рік – де скорочення склало лише 40,1%, 2021 рік - на 41,9%, 2019 рік – на 40,1% та 2010 рік - на 53,7%.

Ще одним показником, котрий характеризує стан фінансового ринку та можливості здійснення фінансових операцій є частка заощаджень домогосподарств України. В таблиці 2.4. наведено динаміку заощаджень фізичних осіб у грошовому та процентному вираженні за 2016-2020 роки.

Таблиця 2.4.

Динаміка заощаджень фізичних осіб у грошовому та процентному вираженні за 2016-2020 роки

Роки	Заощадження, млрд. грн.	Темп приросту заощаджень, %	Частка заощаджень, %
2016	12,6	-59,5	0,5
2017	30,7	143,7	1,0
2018	16,7	-45,6	0,5
2019	-116,2	-595,8	-2,9
2020	-17,0	85,3	-0,4

Джерело: розраховано за даними [62, 67]

Аналіз таблиці 2.4. доводить, що найбільший приріст заощаджень фізичних осіб за досліджуваний період відбувався у 2017 році – 143,7%, у 2020 році – на 85,3%. Найгіршими роками з точки зору приросту заощаджень за досліджуваний період були 2019 рік – де скорочення склало рекордні 595,8% та 2016 рік -59,6%. Отримані дані не є остаточним свідченням покращення чи погіршення ситуації, більше інформації ми отримаємо, якщо розглядатимемо приріст чи скорочення заощаджень фізичних осіб у поєднанні з таким показником як доходи населення. Також на обсяги заощаджень фізичних осіб впливають і рівень оподаткування, депозитні та кредитні відсоткові ставки, вікова розподіл населення та інші показники.

В таблиці 2.5. наведено динаміку сукупних доходів, витрат і заощаджень фізичних осіб за 2016-2020 роки.

Таблиця 2.5.

Динаміка сукупних доходів, витрат і заощаджень фізичних осіб
за 2016-2020 роки

Показник	Од. виміру	2016	2017	2018	2019	2020
Сукупні доходи населення	млрд. грн.	2051,3	2652,1	3219,5	3699,3	3972,4
	темп приросту	15,8	29,3	21,4	14,9	7,3
Витрати населення	млрд. грн.	2038,7	2621,4	3202,8	3815,5	3989,4
	темп приросту	17,1	28,6	22,2	19,1	4,6
Заощадження	млрд. грн.	12,6	30,7	16,7	-116,2	-17,0
	темп приросту	-59,5	143,7	-45,6	-595,8	85,3

Джерело: розраховано за даними [62, 67]

Аналіз таблиці 2.5. доводить, що найбільший приріст сукупних доходів, витрат і заощаджень фізичних осіб за досліджуваний період відбувався у 2017 році. В 2017 році сукупні доходи населення склали 2 652,1 млрд. грн., тоді ж і заощадження зросли на 143,7%. Найпроблемнішим в цьому вираженні виявився 2019 рік, де сукупні доходи населення склали 3 699,3 млрд. грн., тоді ж і заощадження скоротилися на 595,8%. Скорочення заощаджень означає і скорочення інвестиційних можливостей населення, що автоматично призводить до скорочення фінансових операцій фізичних осіб.

Ще одним додатковим показником, який характеризує фінансовий ринок є грошові агрегати, а саме грошові агрегати М0 та М3. Грошовий агрегат М0 включає готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями. Грошовий агрегат М3 включає готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями + переказних депозитів в національній валюті + переказні депозити в іноземній валюті та інші депозити + цінні папери (крім акцій). Тобто М3 – це вся грошова маса в економіці.

Динаміка грошових агрегатів М0 та М3 варто досліджувати у порівнянні, тому в таблиці 2.6. ми наведемо цю інформацію.

Таблиця 2.6.

Динаміка грошових агрегатів М0 та М3 за 2016-2020 роки

Показник	2016	2017	2018	2019	2020
М0, млн. грн.	314392	332546	363629	384366	530322
М3, млн. грн.	1102700	1208859	1277635	1438310	1850010

Джерело: розраховано за даними [62, 67]

Аналіз динаміки грошових агрегатів М0 та М3 свідчить про їх значне зростання протягом 2016-2020 років. Так, грошова маса М0 в 2016 році складала 314392 млн. грн., а у 2020 році уже зросла до 530322 млн. грн. Грошовий агрегат М3 в 2016 році складав 1102700 млн. грн., а у 2020 році відбулось незначне зростання до 1850010 млн. грн.

Таким чином за результатами проведеного аналізу, можна зробити висновок, що фінансовий ринок України в різні періоди зазнавав як кращих так і гірших часів. З часу останньої кризи, яка відбулась у 2010 році, найбільш несприятливими виявилися 2013, 2014 роки та 2020 роки. В ці періоди в Україні відбувалися внутрішні події пов'язані зі зміною влади – Революція Гідності (2013-2014 роки) та пандемія викликана коронавірусом - COVID-19 у 2020 році.

2.2.Оцінка передумов формування депозитних вкладень населення у банківських установах

Наявність вільних коштів у фізичних осіб сприяє їх вкладенню у найбільш прибуткові активи. Таким чином готівкові кошти, які перебувають у населення виступають основою формування ресурсної бази та фундаменту для становлення та розвитку депозитних вкладень. Оперуючи вільними коштами фізичні особи можуть здійснювати фінансові операції, найпоширенішими є операції депозитних вкладень. Здійснюючи депозитні вкладення фізичні особи

здійснюють пасивне інвестування, а фінансові установи, які в подальшому розпоряджаються отриманими коштами здійснюють активне інвестування. Отримані фінансові ресурси спрямовуються фінансовими установами на реалізацію інвестиційних проєктів, видачу кредитів фізичним та юридичним особам тощо. Таким чином кругообіг фінансових ресурсів запускає роботу всієї фінансової системи країни, а здійснення фінансових операцій фізичними особами є важливим інструментом цього механізму.

Залучені фінансові кошти у вигляді депозитних вкладень є передумовою сформованих заощаджень фізичних осіб. Варто зазначити, що більшості країн світу є сформованою культура заощаджень. Споконвіку населення намагалось відкласти, зберегти кошти, сформувавши «фінансову подушку», утворивши певний запас грошей на майбутнє. Згодом постало питання не тільки накопичення коштів, а й їх примноження. Саме тоді і виникло питання інвестування заощаджень. Люди усвідомили потребу та важливість здійснення депозитних вкладів з метою забезпечення у майбутньому від негараздів та економічних криз. Як правило фізичні особи користуються більш простими формами інвестування заощаджень, це найпростіше: вкладання в нерухомість та депозитні вкладення на короткостроковий період. Однак важливо розуміти які передумова та першопричини здійснення вкладів є рушійною силою.

Найбільш поширеним видом збереження заощаджень є розміщення депозитних вкладів фізичних осіб у банківських чи фінансових установах. Передумовами формування депозитних вкладень населення у банківських установах є доходи та витрати фізичних осіб, а також можливість здійснювати заощадження. Оцінка цих показників визначає ефективність роботи фінансової системи країни та довіру населення до фінансових та банківських установ в Україні та світі.

Важливою умовою для здійснення депозитних вкладів фізичних осіб у банківських чи фінансових установах є депозитна політика фінансової установи. Загалом депозитну політику можна розглядати в трьох аспектах, таких як:

- процес залучення депозитних вкладів;

- комплекс заходів фінансової установи щодо власної прибутковості та платоспроможності;
- план дій по залученню заощаджень фізичних осіб. [29, С. 760].

Для того, щоб оцінити передумови формування депозитних вкладень населення у банківських установах потрібно визначити структуру депозитних вкладів. В таблиці 2.7. наведено інформацію щодо структури депозитних вкладів фізичних осіб за 2016-2020 роки.

Таблиця 2.7.

Структура та динаміка депозитних вкладів фізичних осіб
за 2017-2020 роки

Показник	Од. виміру	2017	2018	2019	2020
Обсяг депозитів, залучених банками України (млн грн), у т. ч. за рахунок коштів:	млн. грн.	898844	932967	1071666	1348130
	темп приросту	-	+3,8	+14,9	+25,8
Фінансових корпорацій	млн. грн	28539	28234	31352	38202
	темп приросту	-	-1,1	+11,0	+21,8
Органів державного управління	млн. грн	22914	23022	20924	30123
	темп приросту	-	+0,4	-9,2	+43,9
Нефінансових корпорацій	млн. грн	343758	342503	433731	549488
	темп приросту	-	-0,4	+26,6	+26,6
Домашніх домогосподарств	млн. грн	503633	539208	585660	730317
	темп приросту	-	+7,0	+8,6	24,7

Джерело: розраховано за даними [68]

Аналіз таблиці 2.7. доводить, що найбільший приріст загального обсягу депозитів, залучених банками України за досліджуваний період відбувався у 2020 році – зростання відбулося на 25,8%. В тому числі, у 2020 році найбільшого зростання відбулося за рахунок коштів фінансових корпорацій (+21,85%), органів державного управління (+43,9%), нефінансових корпорацій (+26,6%) та домашніх господарств (+24,7%). Найгіршими роками з точки зору динаміки

приросту загального обсягу депозитів, залучених банками України за досліджуваний період був 2018 рік, де приріст склав за рахунок коштів органів державного управління (+0,4%) та домашніх господарств (+7%). А за рахунок коштів фінансових корпорацій відбулося скорочення у 2020 році - на 1,1% та нефінансових корпорацій – на 0,4%.

Загальновідомо, що найбільшим ресурсом для формування прийняттого розміру фінансових вкладень є ресурси фізичних осіб, тобто заощадження домогосподарств. Саме тому, наступним етапом нашої роботи є вивчення основних джерел формування заощаджень фізичних осіб.

Заощадження фізичних осіб формуються за рахунок отримуваних домогосподарствами доходів та витрат, а також фінансових пропозицій, щодо інвестування, які пропонуються банківською системою чи фінансовими установами.

Для того, щоб визначити джерела формування депозитних вкладень населення у банківських установах потрібно проаналізувати розмір та динаміку зміни доходів населення України за досліджуваний період.

В таблиці 2.8. наведено інформацію щодо структури, розміру та динаміки зміни доходів населення України за 2016-2020 роки.

Аналіз таблиці 2.8 доводить, що найбільший приріст сукупних ресурсів – доходів громадян за досліджуваний період (2016-2020 роки) відбувався за рахунок таких ресурсів як оплата праці. Частка цього джерела формування доходів населення України з 2016 року по 2020 рік змінювалася. Зокрема у 2016 році у відсотковому вираженні ця частка становила 46,7%, а у 2020 році уже 58,3%.

Таблиця 2.8.

Структура, розмір та динаміка зміни доходів населення України
за 2016-2020 роки

Показники	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	6238,8	8165,2	9904,1	12118,5	12432,3
Структура сукупних ресурсів домогосподарств, у %					
Грошові доходи	86,0	87,5	89,9	92,0	93,9
- оплата праці	46,7	52,4	54,5	57,3	58,3
- доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	5,2	4,4	6,0	6,5	5,8
- доходи від продажу сільськогосподарської продукції	2,9	3,0	2,5	2,4	2,2
- пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою	23,1	20,2	19,9	19,2	20,8
- грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи	8,1	7,5	7,0	6,6	6,8
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	4,8	4,0	3,8	3,6	3,3
Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	4,7	4,7	2,8	0,7	0,2
Пільги безготівкові на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо, на оплату послуг транспорту, зв'язку	0,4	0,4	0,4	0,4	0,2
Інші надходження	4,1	3,4	3,1	3,3	2,4

Примітка: Дані наведено без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: розраховано за даними [66]

Інші ресурси джерел формування доходів населення України з 2016 року по 2020 рік не були такими значними. До прикладу, таке джерело як «Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель» протягом досліджуваного періоду скорочувалось. А саме у 2016 році частка цього ресурсу складала 4,8% а у 2020 році лише 3,3% - тобто скорочення відбулось на 0,5%. Таке джерело як «Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива» протягом досліджуваного періоду дуже скоротилось. А саме у 2016 році частка цього ресурсу складала 4,7% а у 2020 році уже лише 0,2% - тобто скорочення відбулось на 4,5%. Таке джерело як «Пільги безготівкові на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо, на оплату послуг транспорту, зв'язку» протягом досліджуваного періоду теж зазнали скорочень. А саме у 2016 році частка цього ресурсу складала 0,4%, а у 2020 році - 0,2%, тобто скорочення відбулось на 0,2%. Таке джерело як «Інші надходження» протягом досліджуваного періоду теж скоротилось. А саме у 2016 році частка цього ресурсу складала 4,1%, а у 2020 році уже лише 2,4% - тобто скорочення відбулось на 1,7%. Варто зазначити, що скорочення доходів громадян за досліджуваний період (2016-2020 роки) було викликано пандемією Covid-19, коли більшість громадян зазнали зниження доходів.

В той же час якщо порівнювати доходи населення у зарубіжних країнах, то частка грошових доходів від оплати праці є стабільно високою і складає в середньому 65-70% від усіх надходжень.

Що стосується оплати праці в Україні, то її розмір залишає бажати кращого. Проте, щоб співрозмірно порівнювати доходи та заощадження фізичних осіб, котрі можна спрямовувати на формування депозитних вкладень населення у банківських установах потрібно проаналізувати динаміку та структуру сукупних витрат населення протягом 2016-2020 років.

У таблиці 2.9. наведено інформацію щодо структури сукупних, розміру та динаміки витрат населення України за 2016-2020 роки.

Таблиця 2.9

Структура сукупних витрат, розмір та динаміка зміни витрат населення
України за 2016-2020 роки

Показники	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Сукупні витрати, млн. грн.	2541091	2652082	3248730	3699346	4000467
Структура сукупних витрат домогосподарств, %					
- придбання товарів та послуг	+20,1	+20,9	+22,3	+18,1	+18,3
- доходи від власності (сплачені)	+33,7	+35,8	+38,4	+31,2	+32,5
- поточні податки на доходи, майно та сплачені поточні трансферти	+22,6	+24,1	+25,98	+22,43	+23,1

Примітка: Дані наведено без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: розраховано за даними [66]

Аналіз таблиці 2.9 доводить, що найбільший приріст сукупних витрат громадян за досліджуваний період (2016-2020 роки) відбувався за рахунок таких витрат як сплачені доходи від власності. Частка цього джерела витрат населення України з 2016 року по 2020 рік змінювалася. Зокрема у 2016 році у відсотковому вираженні ця частка становила 33,7%, у 2018 році – 38,4%, а у 2020 році уже 32,5%. Інші джерела витрат населення України з 2016 року по 2020 рік теж були значними. До прикладу, таке джерело витрат як «Придбання товарів і послуг» протягом досліджуваного періоду скорочувалось. А саме у 2016 році частка цих витрат складала 20,1% а у 2020 році уже 18,3% - тобто скорочення відбулось на 1,8%. Таке джерело як «Поточні податки на доходи, майно та сплачені поточні трансферти» протягом досліджуваного періоду змінювались. А саме у 2016 році частка цих витрат складала 22,6%, у 2018 році – 25,9%, а у 2020 році уже 23,1%. Тобто скорочення у 2020 році у відношенні до 2016 року склало 0,5%.

Варто зазначити, що зміна витрат громадян за досліджуваний період (2016-2020 роки) було викликано пандемією Covid-19, коли більшість громадян вимушені були здійснювати більше витрат, оскільки значно витрачалось коштів на придбання ліків, харчування, оплати комунальних послуг. Саме тому важливо дослідити також структуру сукупних витрат населення, що визначити на що саме найбільше витрачали фізичні кошти населення протягом 2016 року по 2020 рік.

У таблиці 2.10. наведено інформацію щодо структури витрат населення України за 2016-2020 роки з розрахунку на одну сім'ю.

Таблиця 2.10

Структура витрат населення України та динаміка їх зміни
за 2016-2020 роки з розрахунку на одну сім'ю

Показники	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Сукупні витрати з розрахунку на одну сім'ю, грн.	6998, 2	7139,4	8308,6	9670,2	10 231
Частка сукупних витрат домогосподарств, %	92,8	92,9	92,0	91,3	92,1
- придбання продовольчих товарів	52,6	52,7	52,8	51,7	50,0
- придбання непродовольчих товарів та послуг	40,8	40,2	39,2	39,6	40,1
Оплата житла та послуг	15,1	15,4	13,9	13,0	13,1
Неспоживчі сукупні витрати	6,8	7,1	8,0	8,7	8,4

Примітка: Дані наведено без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: розраховано за даними [66]

Аналіз таблиці 2.10 доводить, що найбільшу частку сукупних витрат громадян у розрахунку на одну сім'ю за досліджуваний період (2016-2020 роки) займають такі витрати як придбання продовольчих товарів. Частка цього джерела витрат для сімей з 2016 року по 2020 рік хоч і змінювалася, проте не надто сильно. Загалом частка таких витрати як придбання продовольчих товарів

протягом 2016 року по 2020 роки стабільно займала понад половину бюджету домогосподарства. Зокрема у 2016 році у відсотковому вираженні ця частка становила 52,6%, у 2018 році – 52,8%, а у 2020 році уже 50%. Іншим значним джерелом витрат громадян у розрахунку на одну сім'ю з 2016 року по 2020 рік було придбання непродовольчих товарів та послуг. Ці витрати протягом досліджуваного періоду залишались незмінними. А саме у 2016 році частка цих витрат складала 40,8%, а у 2020 році уже 40,1% - тобто скорочення відбулось на 0,8%. Таке джерело як «Оплата житла та послуг» протягом досліджуваного періоду змінювались. А саме у 2016 році частка цих витрат складала 15,1%, у 2018 році – 13,9%, а у 2020 році уже 13,1%. Тобто зростання частки витрат на оплату житла та послуг у 2020 році у відношенні до 2016 року склало 1,6%.

Як бачимо з таблиці 2.10 понад 50% витрат громадян – це витрати на продовольчі товари, тобто продукти харчування. Якщо з розглядати цю частку витрат з зарубіжними країнами, то частка цих витрат в Європі складає до 25%, у США – до 10%. Загалом у США, ті сім'ї які витрачають на продукти харчування понад 33% свого бюджету – вважаються бідними. Якщо розглядати таку структуру витрат як «Непродовольчі товари та послуги» у розрізі, то варто відмітити, що найменше сім'ї витрачають на оплату освіти (приблизно 1,1%) та відпочинок і культуру (приблизно 1,6%).

Проаналізувавши динаміку доходів та витрат домогосподарств України протягом 2016-2020 років зазначимо, що ті кошти, які залишились невикористаними можуть спрямовуватися на формування заощаджень населення з подальшим інвестуванням. Таким чином, можемо дослідити зміну розмірів заощаджень населення протягом 2016-2020 років, щоб приблизно розрахувати передумови майбутніх вкладень у банківські депозити.

У таблиці 2.11. наведено інформацію щодо зміни обсягу заощаджень населення України за 2016-2020 роки.

Таблиця 2.11

Динаміка зміни обсягу заощаджень за 2016-2020 роки

Показники	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Заощадження, всього, грн.	32542	30638	31547	-116165	-114230
- нагромадження нефінансових активів	-30171	-32060	-22889	-21148	-20345
- приріст фінансових активів	60251	62698	54436	-95017	-96927

Примітка: Дані наведено без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: розраховано за даними [66]

Аналіз таблиці 2.11 доводить, що протягом досліджуваного періоду заощадження зазнавали суттєвих трансформацій – від позитивної до негативної динаміки. З 2016 по 2018 рік заощадження населення мало позитивну динаміку (від 32542 грн. до 31547 грн.), а з 2019 по 2020 рік – значення перейшли у від’ємні показники (від -116165 до -114230 грн). Загалом такі заощадження як нагромадження нефінансових активів мали від’ємні значення протягом досліджуваного періоду. Зокрема у 2016 році це була від’ємна сума -30171 грн., а у 2020 році --20345 грн. Загалом такі заощадження як приріст фінансових активів протягом досліджуваного періоду мали неоднозначний характер. Зокрема, з 2016 року по 2018 рік – додатне значення, а після 2018 року – уже від’ємне значення. Отже, 2016 рік – 60251 грн., а 2018 рік – 54436 грн., а у 2019 році – 95017 грн., а у 2020 році – 96927 грн. Це означає, що у 2016-2018 роках населення віддавало перевагу заощадженням у вигляді фінансових активів, а з 2019 року ці активи мали негативну динаміку та не були цікавими для населення.

Для завершення дослідження передумов формування депозитних вкладень населення у банківських установах проаналізуємо депозитні вкладення населення у фінансових установах, які здійснені фізичними особами протягом 2016-2020 років.

У таблиці 2.12. наведено інформацію щодо депозитних вкладів населення України за 2016-2020 роки, у розрізі валют

Таблиця 2.11

Динаміка депозитних вкладів населення за 2016-2020 роки

Показники	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Депозити всього, грн.	485212	495313	530250	576126	585192
- в національній валюті	243748	252439	279416	339168	328724
- в іноземній валюті	241464	242874	240833	236958	256468

Джерело: розраховано за даними [66]

Аналіз таблиці 2.11 доводить, що депозитні вкладення мали хоч і незначну, проте тенденцію до зростання у 2016 році було зроблено депозитних внесків на загальну суму 485212 грн., а у 2020 році ця сума становила 585192 грн. Загалом можна говорити про те, що фізичні особи віддають однакову перевагу вкладенням Тобто існує майже пропорційний розподіл між вкладеннями в іноземній чи національній валюті. Проте варто зазначити, що з 2018 року розміщення депозитів у національній валюті стало превалювати над розміщенням у іноземній валюті. До прикладу сума депозитних вкладень у 2018 році у національній валюті складала 279416 грн., а уже в 2020 році 328724 грн. В той же час сума депозитних вкладень у 2018 році у іноземній валюті складала 240833 грн., а уже в 2020 році 256468 грн.

Отже, проаналізувавши передумови формування депозитних вкладень населення у банківських установах встановимо, що в Україні є потенціал, хоч і незначний для здійснення вкладень як в Україні так і за її межами. Варто зазначити, що бажання здійснювати депозитні вкладення населення у банківських установах викликано тим, що кошти розміщені на депозиті можна зберегти. Адже таким чином вдасться погасити за рахунок процентних нарахувань, хоча б частина інфляції. Звичайно, можна отримати більше коштів у тому випадку, якщо вкладати кошти у більш ризикові активи. Однак населення

менш схильне до ризикових операцій та віддає перевагу більш стабільним та надійним вкладенням, навіть якщо вони менш прибуткові.

2.3. Особливості регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах

Трансформація та структурні зміни у всіх сферах господарювання та в економіці України призвели до зростання економічної динаміки. Зумовлений курс держави на євроінтеграцію, котрий виражається у посиленні зв'язків із країнами Європейського Союзу, сприяв отриманню безвізового режиму та можливостей фізичних осіб здійснювати фінансові відносини за кордоном. У таких умовах населення України отримало можливості доступу до закордонних фінансових установ, в тому числі банківських установ, що дало можливість належним чином оцінити рівень фінансової стійкості і надійності закордонних банків. В умовах кризових тенденцій вітчизняної фінансової системи такий стан речей став визначальним у тенденціях відтоку приватного капіталу у фінансові установи зарубіжних країн.

В той же час, слабка надійність вітчизняних банків призвела до пошуку фізичними особами таких установ і організацій тому числі і за кордоном, які могли б забезпечити надійне зберігання їх заощаджень.

Протягом останніх років вітчизняна банківська система зазнає значних витрат та репутаційних ризиків. Віддаючи перевагу закордонним вкладенням фізичні особи починають закривати депозитні рахунки в Україні та переводити кошти за кордон. До прикладу протягом 2014-2015 років найбільші великі банки зазнали відтоку депозитів фізичних осіб. Зокрема Приватбанк, Ощадбанк, Райффайзен Банк Аваль та UnicreditBank втратили від 10% до 30% всіх депозитних вкладів. Такий стан речей не надто позитивно характеризує вітчизняну банківську систему, адже концентрація банківських операцій у найбільших банках приводить до переважного зосередження активних і пасивних залишків зведеного балансу. Таким чином на цю групу банківських

установ припадає 64,31% сукупних активів системи і 66,9 % залучених вкладів домогосподарств [32].

Ми погоджуємось із дослідженням К.О. Паляничко у тому, що за умов збереження високих девальваційних ризиків не може йтися про повернення валютних депозитів у банківську систему України, а гривневі заощадження населення намагатиметься перевести в готівкову іноземну валюту. Населення в умовах економічної невизначеності, дефолтів банків та девальвації національної валюти піддалося панічним настроям. Ініціативи НБУ з регулювання валютного ринку та надання ліквідності допомогли лиш частково, хоча запобігли системному краху банківської системи України [37, с. 318].

Проте, дослідники зазначають, що за останні два роки тенденція щодо відтоку депозитів фізичних осіб дещо уповільнилася, можна спрогнозувати майбутні тенденції доволі легко. Адже в умовах військової агресії Російської Федерації проти України вкладення фізичних осіб у фінансових установах зарубіжних країн значно збільшаться. Пояснити це просто, фізичні особи

Отже, на наш погляд, ключовим фактором відтоку депозитів фізичних осіб з банків-резидентів України виступає криза банківського сектору з галопуючою тенденцією банкрутства в 2014 – 2015 рр. та відносним її уповільненням у 2016 – 2017 рр. Проте, даний фактор, хоч і має суто економічний характер, водночас не став єдиною причиною тенденції виводу депозитних заощаджень та приватних інвестицій з українського фінансового ринку. Наступним важливим фактором вважаємо зміни у адміністративно-правових обмеженнях щодо валютних операцій та динаміку валютного ринку в Україні в цілому.

Отже, означені фактори можна назвати першою групою факторів – внутрішніми факторами, які формують соціальну зумовленість збільшення фінансових операцій фізичних осіб-резидентів у зарубіжних фінансових установах.

Другою групою факторів, на наш погляд, слід вважати фактори надійності іноземних банківських і фінансових установ. У порівнянні із меншими депозитними ставками надійність та стійкість зокрема європейських банків на

фоні охарактеризованих вище процесів у банківській системі України стала беззаперечним аргументом у пошуку інструментів не стільки примноження приватних заощаджень, скільки їх збереження.

На наш погляд, головним аспектом надійності розміщення депозитів у зарубіжних банківських установах є наявність системи страхування банківських депозитів, що у свою чергу виступає відповідним гарантом повернення вкладених фінансів.

На наше переконання саме фактор наявності страхування депозитів і створює соціальну зумовленість у тенденції перенесення фізичними особами-резидентами України валютних депозитів в умовах тотальної банківської кризи в Україні. У той же час, окрім системи страхування депозитів, європейські банки мають спільну для ЄС програму гарантування депозитів, що також позитивно впливає на розвиток динаміки перенесення українських приватних заощаджень у банки ЄС.

Як ми уже зазначали у попередньому розділі, для забезпечення середньострокової фінансової підтримки банку, який продовжує працювати під час своєї реструктуризації засновано Єдиний фонд підтримки проблемних банків. Його фінансування здійснюють всі банки держав, які є учасниками цього Фонду. [42].

Зауважимо, що попри невеликі відсоткові ставки по депозитах, система старування і гарантування вкладів у банках країн з розвиненою економікою є одним з визначальних факторів, що спричиняють соціальну зумовленість перенесення депозитних заощаджень і приватних інвестицій фізичних осіб у зарубіжні фінансові установи.

Третьою групою факторів вважаємо суттєву роль, що спричиняють відтік депозитних заощаджень та інвестиційних ресурсів фізичних осіб відіграють адміністративно-правові обмеження здійснення фінансових операцій.

Правила здійснення переказів фізичних осіб встановлюють, що фізичні особи можуть здійснювати фінансові операції в сумі, що в еквіваленті не перевищує 400 000 гривень на місяць у національній валюті в Україні та в

еквіваленті 100 000 гривень за кордоном [47]. Проте, зміни до Інструкції про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон встановили, що отримання індивідуальної ліцензії Національного банку України проведення між суб'єктами інвестицій розрахунків на території України в гривнях з метою придбання права власності на об'єкти інвестицій за кордоном не потрібно [47]. Останнє внесення змін надала нового імпульсу відтоку приватних інвестиційних ресурсів та депозитів фізичних осіб у означених складних фінансово-економічних умовах.

До змін у законодавстві, одним із стримуючих факторів відтоку приватних фінансових ресурсів у вигляді інвестицій була заборона купівлі та перерахування валюти за кордон, що здійснюється з метою репатріації коштів, отриманих у результаті продажу корпоративних прав власності (виключно тих, які не оформлені акціями) та ряду інших операцій.

Для вирішення цієї проблеми вперше за довгий період дії заборон на здійснення таких дій Постановою НБУ № 41 від 25 травня 2017 року запроваджено можливість виведення іноземних інвестицій при дотриманні певних умов. [52].

Висновки до розділу 2.

Отже, здійснення аналітичного обсягу фінансового ринку України, оцінка передумов формування депозитних вкладень населення у банківських установах та дослідження особливостей регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах дозволяє зробити такі висновки.

Ефективне функціонування та зростання фінансового ринку стимулює ділову активність та розвиток інших галузей та секторів економіки. Здійснені фінансові операції стосуються як пожвавлення споживчого попиту так і підвищення ділової активності підприємств та зростання інвестиційної привабливості національної економіки. Активне здійснення усіма учасниками господарської діяльності (фізичними та юридичними особами) фінансових

операцій сприяє економічному зростанню, здійснюється позитивний вплив на збільшення обсягів виробництва.

Для коректного відображення та розробки рекомендацій щодо удосконалення здійснення фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах проведено аналіз динаміки основних макроекономічних показників, які є причинами та мотивами їх реалізації. За основу дослідження взято такі статистичні дані: номінальний ВВП, ВВП на душу населення, структуру ВВП за кінцевим використанням. Встановлено, що найбільший приріст номінального ВВП за досліджуваний період відбувався у 2021 році - на 30,2%, у 2015 році – на 26,3%, у 2017 році – на 25,2%, та у 2011 році – на 21,6%. Найбільший приріст ВВП України на душу населення за досліджуваний період відбувався у 2015 році - на 29,0%, у 2017 році – на 25,7%, у 2016 році – на 20,9%, та у 2011 році – на 22,1%. Найгіршими роками з точки зору динаміки приросту ВВП України на душу населення за досліджуваний період були 2013 рік – де приріст склав лише 3,5%, 2020 рік - на 6,2%, 2012 рік – на 7,3% та 2014 рік - на 12%. Найбільший приріст валового нагромадження у відношенні до ВВП України за досліджуваний період відбувався у 2011 році – 21,5%, у 2016 році – на 21,5%, у 2018 році – на 18,8%, та у 2012 році – на 18,3%.

Наступними показниками, які характеризують стан фінансового ринку та можливості здійснення фінансових операцій є частка заощаджень домогосподарств України, динаміка сукупних доходів, витрат і заощаджень фізичних осіб, грошові агрегати М0 та М3. Найбільший приріст заощаджень фізичних осіб за досліджуваний період відбувався у 2017 році – 143,7%, у 2020 році – на 85,3%. Найбільший приріст сукупних доходів, витрат і заощаджень фізичних осіб за досліджуваний період відбувався у 2017 році. Аналіз динаміки грошових агрегатів М0 та М3 свідчить про їх значне зростання протягом 2016-2020 років. Так, грошова маса М0 в 2016 році складала 314392 млн. грн., а у 2020 році уже зросла до 530322 млн. грн.

Кругообіг фінансових ресурсів запускає роботу всієї фінансової системи країни, а здійснення фінансових операцій фізичними особами є важливим

інструментом цього механізму. Залучені фінансові кошти у вигляді депозитних вкладень є передумовою сформованих заощаджень фізичних осіб. Варто зазначити, що більшості країн світу є сформованою культурою заощаджень. Споконвіку населення намагалось відкласти, зберегти кошти, сформувавши «фінансову подушку», утворивши певний запас грошей на майбутнє.

Визначено джерела формування депозитних вкладень населення у банківських установах та проаналізовано розмір та динаміку зміни доходів населення України за 2016-2020 роки.

Найбільш поширеним видом збереження заощаджень є розміщення депозитних вкладів фізичних осіб у банківських чи фінансових установах. Передумовами формування депозитних вкладень населення у банківських установах є доходи та витрати фізичних осіб, а також можливість здійснювати заощадження. Протягом досліджуваного періоду заощадження зазнавали суттєвих трансформацій – від позитивної до негативної динаміки. З 2016 по 2018 рік заощадження населення мало позитивну динаміку (від 32542 грн. до 31547 грн.), а з 2019 по 2020 рік – значення перейшли у від’ємні показники (від -116165 до -114230 грн). Депозитні вкладення мали хоч і незначну, проте тенденцію до зростання у 2016 році було зроблено депозитних внесків на загальну суму 485212 грн., а у 2020 році ця сума становила 585192 грн.

Збільшення динаміки фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах виникла шляхом впливу трьох груп факторів, серед яких:

- криза банківської системи, що супроводжується масовим банкрутством банків, а також галопуюча інфляція, що також стала фінансовим навантаженням на банківський сектор і посилила кризові явища.

- наявність достатньо надійної і прозорої банківської системи у зарубіжних країнах, де банківські депозити захищені такими механізмами, як страхування та гарантування вкладів. У той же час, дана група факторів наділена таким елементом, як порівняно невелика ставка по депозитах, що, на наш погляд, ініціює звернення уваги фізичних осіб на інвестування.

- законодавчі обмеження, котрі встановлюють порядок регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах і надає можливості здійснювати фінансові вкладення у зарубіжні фінансові інституції.

Ці та інші дослідження фінансових відносин зумовлює потребу у пошуку напрямів удосконалення організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах, що буде досліджено у наступному розділі.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЗАРУБІЖНИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВАХ

3.1. Зарубіжний досвід організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах

Глобалізаційні процеси, які відбуваються у світовому господарстві призвели до змін в державній економічній а фінансовій політиці. Лібералізація доступу до міжнародних фінансових ринків створила труднощі для національних урядів. Це підтверджується серією криз і періодично виникаючою панікою на валютних ринках і ринках капіталів країн з перехідною економікою, що викликалось масовим відтоком спекулятивного капіталу з цих держав. Пік таких панічних настроїв припадав на період глобальної фінансової кризи.

Існують три основні аспекти проблеми організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах, що представляють інтерес для органів державного регулювання:

1) співвідношення ввезення і вивезення, що впливає, поряд з торговим сальдо, на стан платіжного балансу, обмінного курсу та на здатність країни обслуговувати зовнішній борг;

2) відтік капіталу, що призводить до погіршення платіжного балансу так зменшення податкових надходжень;

3) походження капіталу, який «мігрує», що впливає на доходи державного бюджету та підприємств. Розміри та динаміка транскордонного руху капіталу суттєво впливають на соціально-економічний розвиток будь-якої країни.

Аналіз здійснення фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах ускладнюється протиріччями впливу цього процесу на економічний розвиток країни. З одного боку, притік капіталу збільшує її інвестиційні можливості та сприяє трансферту технологій, а вивіз (в економічно обґрунтованих масштабах та формах) призводить до створення зовнішніх

джерел доходів для економіки, особливо важливих в умовах внутрішньої економічної депресії.

З іншого боку, широкомасштабний рух капіталу породжує для держави, підприємств та громадян серйозні проблеми, ігнорування яких може призвести до фінансових потрясінь. Особливо небезпечні такі різновиди транскордонного руху капіталу, як притік та відтік спекулятивного капіталу і незаконний вивіз капіталу фізичних осіб. Ввезення і вивезення капіталу, таким чином, може мати і позитивні, і негативні наслідки для соціально-економічного розвитку країни, диференційовані по регіонах, галузях та групах населення.

Відзначимо, що однозначна оцінка транскордонного руху капіталу не можлива: необхідно аналізувати його конкретні елементи, у тому числі й такі, що відрізняються за своїм походженням та інституціональними формами [83, с. 196].

Стимулювання здійснення фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах набуває значної динаміки також за умов того, станом на кінець 2017 р. між країнами світу було укладено 3 164 міжнародних інвестиційних угоди, з яких 2 833 – двосторонні; що стосується договорів про вирішення питань щодо подвійного оподаткування, то їх кількість зросла до 3 091 од. [84].

Найбільш показовим прикладом організаційно-правового регулювання фінансових операцій фізичних осіб-резидентів у іноземних фінансових установах вважаємо приклад *Ісландії*, котрий характеризує політику контролю і нагляду за даними процесами в умовах дефолту. Значне зростання числа та обсягу фінансових операцій призвело до того, що економіка цієї країни стала залежною від зовнішніх надходжень. Цьому сприяло, високі процентні ставки депозитних коштів за кордоном та відносно невеликий внутрішній фінансовий ринок. Ситуація загострилася ще й тим, що частка короткострокових кредитів у активах трьох найбільших банків Ісландії становила близько $\frac{3}{4}$ усього фінансового ринку. Серед населення стали популярними фінансові операції

залучення онлайн депозитів закордонними відділеннями банків, які представляли Великобританію та Нідерланди. [88, с. 136].

Такий стан речей змусив уряд Ісландії вдатись до організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах. Таким чином уряд Ісландії вирішив перекрити канали відпливу грошового капіталу за кордон. Адже якщо б така ситуація продовжила розвиватись – це б призвело до знецінення ісландської крони.

Організаційно-економічні заходи, які вжив уряд Ісландії для регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах стали:

- заборона на здійснення фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах на невизначений час;
- контроль за спробами здійснення фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах;
- впровадження лімітів на продаж іноземної валюти комерційними банками тощо. [88, с. 142].

Такі заходи дозволили тимчасово послабити панічні настрої у населення Ісландії та укріпити національну валюту. Проте, таке жорстке регулювання призвело до розвитку тіньового валютного ринку, де вартість іноземної валюти відрізнялась від затвердженого державою у кілька разів.

Цікавим з точки зору дослідження організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах є досвід *Китаю*. Ця країна є найбільшою країною як за кількістю населення, так і за обсягом ВВП, яка зберігає суттєвий контроль над потоками капіталу відповідно до де-юре індексу. Проаналізувавши можливі наслідки лібералізації руху капіталу китайська влада висловила прагнення досягти повної конвертованості рахунків капіталу та інтернаціоналізації валюти в довгостроковій перспективі. У лютому 2012 р. науковими співробітниками Народного Банку Китаю було запропоновано поетапний процес реформ, який передбачав збільшення китайських інвестицій за кордон [89, с. 124]. Таким чином влада Китаю намагається «відпустити» ситуацію та не вживати жорстких

механізмів організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.

Цікавим для вивчення є дослідження організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах на прикладі *Польщі*. На початку 90-х років Банк Польщі вживав жорстких механізмів організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах маючи на меті втримати валютну політику та інфляцію. Проте, у 2002 році на законодавчому рівні було скасовано усі обмеження на рух коштів між Польщею та країнами ЄС. Таким чином за допомогою стабілізації валютного курсу, мобільності капіталу та грошової автономії Польща зміцнила обмінний курс власної національної валюти, що позитивно вплинуло на приплив іноземного капіталу до Польщі. Таким чином вжиті урядом Польщі заходи щодо організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах сприяли її процвітанню. [94].

Зазначені механізми функціонують завдяки тому, що у державах ЄС банк не може відмовити у праві на відкриття рахунку, якщо ви не є резидентом. Інші держави (не ЄС та ОЕСР) – потрібен спеціальний дозвіл на відкриття рахунків (лише для розрахунків з нерезидентами). Даний режим регулюють відповідні директиви ЄС: щодо запобігання відмиванню коштів 2015/849, комісійні винагороди за платіжні послуги (2014/92), гарантування депозитів фізичних осіб 2014/49. Водночас існують обмеження – для страхових компаній та пенсійних фондів (30% активів) обмеження на суми відкриття рахунків [95].

Польща, Чехія та Угорщина, на відміну від України, де вимоги валютного контролю є єдиними щодо нерезидентів, у цих державах діє дворівнева система валютного контролю. Операції з контрагентами з країн-членів ЄС, ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) та ЄЕЗ (Європейська Економічна Зона) проходять вільно, за незначними винятками щодо окремих операцій. Проте для торговельних чи капітальних операцій із резидентами «третіх країн» можуть існувати певні обмеження.

Польща, Угорщина та Чехія дотримуються валютних санкцій, введених щодо окремих держав чи осіб з метою забезпечення національної та міжнародної безпеки в рамках вимог ЄС [93, с. 199].

Польща, Угорщина та Чехія не застосовують жодних обмежень спрямованих на організаційно-економічне регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах. Однак є визначені максимальні суми коштів, щодо яких є вимога здійснення фінансових операцій виключно через фінансові установи.

Зважаючи на вищезазначене, погоджуємось із дослідниками [99, с. 28] у тому, що урахування та значною мірою імплементація організаційно-правових аспектів організаційно-правового регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах забезпечить економічну свободу та підвищення рівня економічної відповідальності населення, надасть можливості для диверсифікації заощаджень та відповідно підвищення добробуту і згладжування циклічної волатильності споживчого попиту, сприятиме зростанню фінансової грамотності населення.

Таким чином, слід зазначити, що імплементація зарубіжного досвіду організаційно-правового регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах витікає щонайменше із зобов'язання гармонізувати валютне законодавство України з нормами ЄС. Дана гармонізація забезпечить активізацію таких напрямів фінансових операцій фізичних осіб, як:

- інвестиції у фінансові установи за кордон,
- репатріація капіталу від ліквідованої інвестиції,
- відкриття депозитів у зарубіжних банках,
- повернення кредитів та відсотків,
- активізація грошових переказів за кордон,
- платежі за імпортні товари та послуги,
- надання фінансових позик та кредитів нерезидентам тощо.

Водночас потрібно зазначити, що організаційно-правове забезпечення даного процесу потребує урахування відповідних соціально-економічних

ризиків, пов'язаних із посиленням відтоку приватного капіталу та інших економічних загроз, що у свою чергу потребує формування ризикоорієнтованого підходу у нормативно-правовому забезпеченні.

3.2. Заходи щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами

Інтеграція України до світового співтовариства вимагає від нас прийняття економічних та фінансових «правил гри» які функціонують у цих об'єднаннях та угрупованнях. Серед успішних методик інтеграції економіки України, яка обрала пріоритетним європейський вектор розвитку найголовнішою є адаптація монетарної та фінансової політики до стандартів, які працюють в ЄС. Тому прийняття лібералізаційних заходів знаходить своє вираження у інфляційному таргетуванні та валютному регулюванні ефективність якого є підтверджена міжнародним досвідом. Доведення цьому є розглянуто у п.3.1. кваліфікаційної роботи.

Національним банком України наразі проводиться політика гнучкого курсоутворення гривні, що передбачає формування курсу на ринку, на основі дії законів попиту та пропозиції на валюту, тобто пропагується ефективність лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами.

Існують два найпоширеніші способи оцінки лібералізації фінансових операцій із валютними ресурсами, а саме експорту приватного капіталу. Для цього де-юре використовують обмежувальні індекси на підставі Річного звіту МВФ про валютні режими і валютні обмеження (AREAER).

Перший спосіб: де-юре показники обчислюється для 185 країн. Відповідно, чим вище значення індексу, тим більший контроль. Індекс Шиндлера [85] заснований на AREAER і включає в себе 21 категорію обмежень, в тому числі обмеження на ринках акцій, облігацій, грошовому ринку і інструменти колективного інвестування, фінансового кредитування і прямих інвестицій за

напрямами. Індекс розрізняє приплив капіталу (інвестиції нерезидентів в країну) і його відтік (інвестиції резидентів за кордон).

Другий спосіб: де-юре індекс представляє собою середнє значення двох показників обмежень для 62 категорій операцій з капіталом. Категорії включають в себе всі операції з капіталом, іноземною валютою та внутрішніми валютними рахунками резидентів і нерезидентів, заходи регулювання, пов'язані з фінансовим сектором, а також репатріацією прибутку приватних інвесторів та обов'язковими вимогами. Такий індекс обмежень може набувати значень від нуля до 1, причому більш високі значення відповідають більш обмеженим транскордонним потокам капіталу. Завдяки своєму більш широкому охопленню, цей індекс може вимірювати ступінь лібералізації чи відмови від неї краще, ніж вузькі показники [86, с. 121].

Погоджуємось із О.А. Іващенко у тому, що лібералізація може бути пов'язана з посиленням макроекономічної нестабільності і уразливістю до криз, може ускладнити макроекономічне управління, оскільки реальний сектор економіки може бути не в змозі пристосуватися до великих коливань потоків капіталу [87, с. 125], що вимагає збалансованого адміністративно-правового регулювання.

Справа в тому, що країни з сильною і вільною економікою є використовують оптимальний для них режим вільного управління. Коли економіка є саморегулювальною та достатньо швидко реагує на рух капіталу. В той же час країни економіки яких є більш слабкими змушені вдаватися до жорсткого регулювання валютного курсу на практично в ручному режиму регулювати його динаміку. Цьому «сприяли» фінансові кризи, котрі час від часу виникають та є викликом для стабільності не тільки економік цих країн, а і для їх національних валют. У такі періоди панічні настрої серед населення спричиняють вплив капіталу, що ще більш посилює негативну ситуацію та призводить до зміни структури валютних вкладень. Призводить до дефіциту валюти, падінням обсягу валютних резервів НБУ. Останнє викликано тим, що у спробі врегулювати

валютний курс Національний банк України змушений продавати частину валютних резервів з метою насичення ринку іноземними валютними коштами.

В той час ефективними є не тільки організаційні методи, про які уже згадувалося, а й економічні інструменти, кошти є більш гнучкими. Саме тому останнім часом дуже часто вдаються не до адміністративних обмежень, а до зміни монетарного режиму та/або валютно курсової політики, що передбачає наступні дії:

- відміна валютних обмежень;
- спрощення процедури руху капіталу;
- свобода трансакцій за поточними рахунками

Загалом відзначимо, що Національний банк України проводить виважену фінансову політику, яка позитивно впливає на вітчизняну економічну систему, розвиває конкуренцію між фінансовими установами та сприяє ліквідності банківської системи України. Загалом окрім операцій по скасуванню вимоги щодо купівлі валюти тільки під зобов'язання фізичні особи можуть здійснювати фінансові операції в Україні без пред'явлення документів, що підтверджують походження коштів на суму до 400 тис. грн. на місяць, а для здійснення фінансових операцій за кордоном без пред'явлення документів, що підтверджують походження коштів на суму еквівалентну 100 тис. грн. на місяць. Тим самим держава в особі її органів сприяє лібералізації фінансових операцій та значно розширює можливості фізичних осіб за кордоном в частині управління ризиками і прибутковістю заощаджень громадян.

Варто зазначити, що нормативні документи, які діють в Україні є порівняно більш обмежувальними навіть ніж у Європі. І зважаючи на те, що українське суспільство рухається до вступу у Європейський Союз, згідно Угоди про асоціацію з ЄС Україна повинна була до 2021 року ввести нові правила функціонування валютного ринку. Серед таких правил – Конвенція BEPS (BASE EROSION AND PROFIT SHIFTING). Дана Конвенція BEPS містить план та перелік заходів протидії розмивання бази оподаткування та виведення прибутку з-під оподаткування). [110].

Заходи з імплементації Конвенція BEPS Україною в 2021 році було передбачено такі операції:

- збільшення ліміту (та його скасування у перспективі) інвестицій фізичних та юридичних осіб за кордоном;
- кредитування фізичних осіб – нерезидентів;
- забезпечення доступу до міжбанківського валютного ринку небанківських фінансових установ;
- можливість торгівлі валютою он-лайн.

Отже, заходи щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами з урахуванням їх впливу на національну економіку можна поділити на дві групи: загальні та спеціальні.

Загальні механізми впливу на національну економіку лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами пов'язані з:

- покращенням інвестиційного клімату;
- привабливістю національної економіки для іноземних інвесторів;
- вільний рух капіталу;
- зростання пропозиції прямих та портфельних інвестицій. [11].

Спеціальні механізми впливу на національну економіку лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами пов'язані з:

- імпортом інновацій;
- імпортом техніки та технологій, машин, обладнання тощо;
- економія на різницях курсів при здійсненні валютних операцій;
- доступ до валютних ресурсів міжнародних валютних ринків;
- доступ до нових банківських технологій;
- розширення асортименту фінансових послуг тощо.

Отже, лібералізація режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами можна визначити на основі обґрунтування викладеного вище матеріалу. Таким чином лібералізація режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами визначається як процес поступового послаблення, а згодом і відміни валютних обмежень, спрямованих на досягнення вільного руху

капіталу і відкритості фінансових ринків, що є однією з умов вступу України до ЄС.

Також однією з важливих задач лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами є захист внутрішньої економіки. Адже законодавство, яке регулює здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами характеризується в сучасних умовах певними обмеженнями, а саме:

- наявна велика кількість нормативно-правових обмежень і різнохарактерності впливу нормативно-правових актів. Мається на увазі регульованість трансакцій за рахунками фінансових операцій, адже на різних рівнях діють різні нормативні акти, які створюють плутану на складну вертикаль існуючого механізму обмежень та дозволів;

- недосконалість існуючого законодавства, що дає змогу обходити існуючі обмеження на здійснення валютних операцій;

- наявність обмежень на вивіз валюти, в той же час як заборона на ввезення валюти у законодавстві України відсутня;

- наявність кількох державних фінансових установ, які займаються питаннями регулювання здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами, а саме: Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та Національна комісія, що здійснює регулювання ринку фінансових послуг.

Ті, хто є прихильниками лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами наводять такі аргументи на користь вільного руху капіталу, тобто переваги:

- розширення можливостей вільного переливу капіталу у країни, у яких їх внутрішні фінансові ресурси є недостатніми для забезпечення економічного зростання;

- розширення можливостей доступу фінансів вітчизняних фізичних та юридичних осіб до світових фінансових ринків;

- посилення участі національної фінансової системи у міжнародному розподілі фінансових ресурсів;

- інтеграція та взаємопроникнення фінансових ринків міжнародного та національного рівнях. [2].

Ті, хто є противниками лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами наводять такі аргументи проти вільного руху капіталу, тобто недоліки:

- піддатливість національної економічної системи викликам фінансової нестабільності на зовнішніх ринках;

- відсутність макроекономічної рівноваги національної економічної системи, що може сприяти виникненню додаткових ризиків та навантаження на національну економічну систему;

- слабкий рівень макропруденційного нагляду. [2].

Зазвичай, країни, які вживають заходи щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами використовують різні гібридні варіанти поєднання заходів та інструментів валютного регулювання. У кожному конкретному випадку використовується унікальний набір заходів та інструментів, котрий сприяє лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами. Єдине, що варто порадити, це те, що якщо країна вже почала успішно реалізовувати заходи щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами, а її економіка є достатньо відкритою та фінансово стабільною – то можна сміливо продовжувати курс лібералізації фінансових відносин. Якщо ж навпаки, економіка країни є відносно закритою та слабкою, то треба дуже обережно відноситись до лібералізації відносин пов'язаних з рухом капіталу, валютним курсом.

Важливо, щоб при реалізації заходів щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами кожен крок мав симетричну відповідь та швидке реагування на виклики зовнішнього фінансового ринку (макрофінансового ринку).

В основі заходів щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами лежить принцип взаємовпливу. Це означає, що ті операції які здійснюються на фінансовому ринку автоматично проектується на

суміжні з фінансовим ринки, а саме: інвестиційний, кредитний, фондовий, банківський, товарний ринки. Індикаторами, які характеризують заходи щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами виступають:

- на інвестиційному ринку – покращення інвестиційного клімату, привабливість для інвесторів національної економіки, зростання обсягу міграції капіталу, взаємопроникнення та інтеграція національних економік світу тощо;
- на товарному ринку – економія на трансакційних витратах, економія на курсових різницях при валютних розрахунках, розширення експортно-імпортних операцій тощо;
- на фінансовому ринку – спрощення доступу до ресурсів міжнародного руху капіталу, збільшення обсягів внутрішнього валютного ринку, упровадження нових банківських та фінансових технологій, розширення асортименту банківських та фінансових послуг.

Отже, серед заходів щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами на національному фінансовому та валютному ринку варто виділити такі:

- зменшення переліку фінансових операцій, які вимагають отримання ліцензії та реєстрації;
- зменшення сум та розмірів фінансових операцій, які вимагають отримання ліцензії та реєстрації;
- розширення переліку фінансових операцій, які потребують повідомлення про її здійснення;
- розширення сум та розмірів фінансових операцій, які потребують повідомлення про її здійснення;
- розширення переліку фінансових операцій, які не потребують ліцензування або реєстрації;
- розширення сум та розмірів фінансових операцій, які не потребують ліцензування або реєстрації;
- введення систем моніторингу міжнародного руху капіталів тощо. [88].

Отже, потрібно зазначити, що заходи щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами не можуть бути реалізовані без удосконалення організаційно-економічного регулювання, врахування закордонного досвіду та законодавчого закріплення визначених норм. Зміст удосконалення організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах у великій мірі залежить від імплементації європейських та інших міжнародних економіко-правових норм.

Висновки до розділу 3.

В даному розділі розглянуто зарубіжний досвід організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах, а також заходи щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами.

Встановлено, що є три основні аспекти проблеми організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах, що представляють інтерес для органів державного регулювання:

1) співвідношення ввезення і вивезення, що впливає, поряд з торговим сальдо, на стан платіжного балансу, обмінного курсу та на здатність країни обслуговувати зовнішній борг;

2) відтік капіталу, що призводить до погіршення платіжного балансу так зменшення податкових надходжень;

3) походження капіталу, який «мігрує», що впливає на доходи державного бюджету та підприємств. Розміри та динаміка транскордонного руху капіталу суттєво впливають на соціально-економічний розвиток будь-якої країни.

Найбільш показовими прикладами організаційно-правового регулювання фінансових операцій фізичних осіб-резидентів у іноземних фінансових установах є приклад Ісландії, Китаю, Польщі, Чехії та Угорщини.

Уряд Ісландії вдався до організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах. Таким чином уряд Ісландії вирішив перекрити канали відпливу грошового капіталу за кордон. Адже якщо б така ситуація продовжила розвиватись – це б призвело до знецінення ісландської крони.

Китайська влада висловила прагнення досягти повної конвертованості рахунків капіталу та інтернаціоналізації валюти в довгостроковій перспективі. Таким чином влада Китаю намагається «відпустити» ситуацію та не вживати жорстких механізмів організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.

За допомогою стабілізації валютного курсу, мобільності капіталу та грошової автономії Польща зміцнила обмінний курс власної національної валюти, що позитивно вплинуло на приплив іноземного капіталу до Польщі. Таким чином вжиті урядом Польщі заходи щодо організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах сприяли її процвітанню.

Загалом Польща, Чехія та Угорщина, на відміну від України, де вимоги валютного контролю є єдиними щодо нерезидентів, у цих державах діє дворівнева система валютного контролю. Операції з контрагентами з країн-членів ЄС, ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) та ЄЕЗ (Європейська Економічна Зона) проходять вільно, за незначними винятками щодо окремих операцій. Проте для торговельних чи капітальних операцій із резидентами «третіх країн» можуть існувати певні обмеження.

Для України є прийнятною політика лібертаризаційних заходів, які знаходять своє вираження у інфляційному таргетуванні та валютному регулюванні ефективність якого є підтверджена міжнародним досвідом.

Встановлено, що Національний банк України проводить виважену фінансову політику, яка позитивно впливає на вітчизняну економічну систему, розвиває конкуренцію між фінансовими установами та сприяє ліквідності банківської системи України. Загалом окрім операцій по скасуванню вимоги щодо купівлі

валюти тільки під зобов'язання фізичні особи можуть здійснювати фінансові операції в Україні без пред'явлення документів, що підтверджують походження коштів на суму до 400 тис. грн. на місяць, а для здійснення фінансових операцій за кордоном без пред'явлення документів, що підтверджують походження коштів на суму еквівалентну 100 тис. грн. на місяць. Тим самим держава в особі її органів сприяє лібералізації фінансових операцій та значно розширює можливості фізичних осіб за кордоном в частині управління ризиками і прибутковістю заощаджень громадян.

Заходи щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами з урахуванням їх впливу на національну економіку можна поділити на дві групи: загальні та спеціальні. Потрібно зазначити, що заходи щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами не можуть бути реалізовані без удосконалення організаційно-економічного регулювання, врахування закордонного досвіду та законодавчого закріплення визначених норм.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена розробкам напрямів удосконалення організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах. Дослідження теоретичних засад здійснення фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах на основі вивчення зарубіжного досвіду та можливостей вжиття заходів щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами надає можливість сформулювати відповідні такі висновки та узагальнення.

Питання дослідження місту та суті фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах вимагають особливої уваги та є актуальними для дослідження оскільки охоплюють групу питань, що пов'язані з оцінкою вітчизняного фінансового ринку, передумов формування депозитних вкладень населення у банківських установах, особливостями регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.

Фінансовий ринок є сферою діяльності різних за своєю економічною природою та функціями суб'єктів, з різними можливостями, цілями та інтересами, що формують попит і пропозицію на фінансові ресурси або організаційно та технічно забезпечують їх обіг. Суб'єктами фінансових операцій може бути будь-який економічний суб'єкт. Ними можуть виступати як фізичні особи так і юридичні особи, незалежно від організаційно-правової форми, сфери, галузі та напрямів діяльності, обсягів та масштабів господарювання.

Встановлено, що фізичні особи завдяки накопиченням та процесу акумулювання коштів виступають індивідуальними учасниками на фінансовому ринку. За характером участі в інвестиційних процесах на фінансовому ринку фізичні особи виступають індивідуальними інвесторами. Основними видами діяльності фізичних осіб на зовнішніх ринках є:

- приватне інвестування;
- розміщення приватних депозитів у закордонних банківських установах;
- спільне інвестування тощо.

У ракурсі досліджуваного предмету суб'єктами фінансових операцій виступають фізичні особи та зарубіжні фінансові установи, які забезпечують проведення фінансових операцій. Поняття та зміст фінансових операцій незмінно представляє собою операцію відкриття депозиту, особливо з огляду на зовнішньоекономічний аспект фінансових операцій із зарубіжними фінансовими установами.

Встановлено, що внутрішні умови стали причиною переливу капіталу до зарубіжних фінансових установ. Зокрема військово-політичні конфлікти, банкрутство банків та девальвація національної валюти змусила фізичних осіб перенести заощадження до зарубіжних фінансових установ. Додатково девальваційні очікування та невпевненість і фінансові кризи спричинило факт здійснення фізичними особами заощадження до зарубіжних фінансових установ.

Досліджено ендогенні та екзогенні фактори, які також сприяють зростанню фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах. Причиною переливу капіталу до зарубіжних фінансових установ сприяли такі ендогенні фактори, зокрема військово-політичні конфлікти, банкрутство банків та девальвація національної валюти змусила фізичних осіб перенести заощадження до зарубіжних фінансових установ. Додатково девальваційні очікування та невпевненість і фінансові кризи спричинило факт здійснення фізичними особами заощадження до зарубіжних фінансових установ. До екзогенних факторів належать: процеси страхування, гарантування вкладів, державні гарантії та економічна безпека.

Проаналізовано особливості існуючих типів страхування фінансових операцій: американську, німецьку та змішану. Адже процедура страхування фінансових операцій створює певні соціально-економічні передумови у тенденціях щодо здійснення фізичними особами фінансових операцій за кордон.

Питання фінансового контролю у країнах, де фізичні особи здійснюють фінансові операції є ключовим для відповідного економічного регулювання. В Україні важливим елементом контролю за здійсненням фінансових операцій

фізичними особами у зарубіжних фінансових установах є адміністративно-правові обмеження на здійснення валютних операцій.

Досліджено обмеження, які встановив Національний банк України у 2017 році та послаблення і полегшення фізичним особам, які введені у лютому 2022 року при здійсненні фінансових операцій фізичними особами зі сторони європейських банків. Встановлено, що фінансові операції пов'язані придбанням права власності на об'єкти інвестицій за кордоном не потребують отримання індивідуальної ліцензії Національного банку України (від 13.10.2017 р.)

За результатами дослідження другого розділу здійснено аналітичний обсяг фінансового ринку України, проведена оцінка передумов формування депозитних вкладень населення у банківських установах та дослідження особливостей регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах дозволяє зробити такі висновки.

Ефективне функціонування та зростання фінансового ринку стимулює ділову активність та розвиток інших галузей та секторів економіки. Здійснені фінансові операції стосуються як пожвавлення споживчого попиту так і підвищення ділової активності підприємств та зростання інвестиційної привабливості національної економіки. Активне здійснення усіма учасниками господарської діяльності (фізичними та юридичними особами) фінансових операцій сприяє економічному зростанню, здійснюється позитивний вплив на збільшення обсягів виробництва.

Для коректного відображення та розробки рекомендацій щодо удосконалення здійснення фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах проведено аналіз динаміки основних макроекономічних показників, які є причинами та мотивами їх реалізації. За основу дослідження взято такі статистичні дані: номінальний ВВП, ВВП на душу населення, структуру ВВП за кінцевим використанням. Встановлено, що найбільший приріст номінального ВВП за досліджуваний період відбувався у 2021 році - на 30,2%, у 2015 році – на 26,3%, у 2017 році – на 25,2%, та у 2011 році – на 21,6%. Найбільший приріст ВВП України на душу населення за досліджуваний період

відбувався у 2015 році - на 29,0%, у 2017 році – на 25,7%, у 2016 році – на 20,9%, та у 2011 році – на 22,1%. Найгіршими роками з точки зору динаміки приросту ВВП України на душу населення за досліджуваний період були 2013 рік – де приріст склав лише 3,5%, 2020 рік - на 6,2%, 2012 рік – на 7,3% та 2014 рік - на 12%. Найбільший приріст валового нагромадження у відношенні до ВВП України за досліджуваний період відбувався у 2011 році – 21,5%, у 2016 році – на 21,5%, у 2018 році – на 18,8%, та у 2012 році – на 18,3%.

Наступними показниками, які характеризують стан фінансового ринку та можливості здійснення фінансових операцій є частка заощаджень домогосподарств України, динаміка сукупних доходів, витрат і заощаджень фізичних осіб, грошові агрегати М0 та М3. Найбільший приріст заощаджень фізичних осіб за досліджуваний період відбувався у 2017 році – 143,7%, у 2020 році – на 85,3%. Найбільший приріст сукупних доходів, витрат і заощаджень фізичних осіб за досліджуваний період відбувався у 2017 році. Аналіз динаміки грошових агрегатів М0 та М3 свідчить про їх значне зростання протягом 2016-2020 років. Так, грошова маса М0 в 2016 році складала 314392 млн. грн., а у 2020 році уже зросла до 530322 млн. грн.

Кругообіг фінансових ресурсів запускає роботу всієї фінансової системи країни, а здійснення фінансових операцій фізичними особами є важливим інструментом цього механізму. Залучені фінансові кошти у вигляді депозитних вкладень є передумовою сформованих заощаджень фізичних осіб. Варто зазначити, що більшості країн світу є сформованою культура заощаджень. Споконвіку населення намагалось відкласти, зберегти кошти, сформувавши «фінансову подушку», утворивши певний запас грошей на майбутнє.

Визначено джерела формування депозитних вкладень населення у банківських установах та проаналізовано розмір та динаміку зміни доходів населення України за 2016-2020 роки. Досліджено, що найбільший приріст сукупних ресурсів – доходів громадян за досліджуваний період (2016-2020 роки) відбувався за рахунок таких ресурсів як оплата праці. Частка цього джерела формування доходів населення України з 2016 року по 2020 рік змінювалася.

Зокрема у 2016 році у відсотковому вираженні ця частка становила 46,7%, а у 2020 році уже 58,3%.

Найбільш поширеним видом збереження заощаджень є розміщення депозитних вкладів фізичних осіб у банківських чи фінансових установах. Передумовами формування депозитних вкладень населення у банківських установах є доходи та витрати фізичних осіб, а також можливість здійснювати заощадження. Протягом досліджуваного періоду заощадження зазнавали суттєвих трансформацій – від позитивної до негативної динаміки. З 2016 по 2018 рік заощадження населення мало позитивну динаміку (від 32542 грн. до 31547 грн.), а з 2019 по 2020 рік – значення перейшли у від’ємні показники (від -116165 до -114230 грн). Депозитні вкладення мали хоч і незначну, проте тенденцію до зростання у 2016 році було зроблено депозитних внесків на загальну суму 485212 грн., а у 2020 році ця сума становила 585192 грн.

Збільшення динаміки фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах виникла шляхом впливу трьох груп факторів, серед яких:

- криза банківської системи, що супроводжується масовим банкрутством банків, а також галопуюча інфляція, що також стала фінансовим навантаженням на банківський сектор і посилила кризові явища.

- наявність достатньо надійної і прозорої банківської системи у зарубіжних країнах, де банківські депозити захищені такими механізмами, як страхування та гарантування вкладів. У той же час, дана група факторів наділена таким елементом, як порівняно невелика ставка по депозитах, що, на наш погляд, ініціює звернення уваги фізичних осіб на інвестування.

- законодавчі обмеження, котрі встановлюють порядок регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах і надає можливості здійснювати фінансові вкладення у зарубіжні фінансові інституції.

Ці та інші дослідження фінансових відносин зумовлює потребу у пошуку напрямів удосконалення організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах, що і було зроблено далі.

В третьому розділі розглянуто зарубіжний досвід організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах, а також заходи щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами.

Встановлено, що є три основні аспекти проблеми організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах, що представляють інтерес для органів державного регулювання:

1) співвідношення ввезення і вивезення, що впливає, поряд з торговим сальдо, на стан платіжного балансу, обмінного курсу та на здатність країни обслуговувати зовнішній борг;

2) відтік капіталу, що призводить до погіршення платіжного балансу так зменшення податкових надходжень;

3) походження капіталу, який «мігрує», що впливає на доходи державного бюджету та підприємств. Розміри та динаміка транскордонного руху капіталу суттєво впливають на соціально-економічний розвиток будь-якої країни.

Найбільш показовими прикладами організаційно-правового регулювання фінансових операцій фізичних осіб-резидентів у іноземних фінансових установах є приклад Ісландії, Китаю, Польщі, Чехії та Угорщини.

Уряд Ісландії вдався до організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах. Таким чином уряд Ісландії вирішив перекрити канали відпливу грошового капіталу за кордон. Адже якщо б така ситуація продовжила розвиватись – це б призвело до знецінення ісландської крони.

Китайська влада висловила прагнення досягти повної конвертованості рахунків капіталу та інтернаціоналізації валюти в довгостроковій перспективі. Таким чином влада Китаю намагається «відпустити» ситуацію та не вживати жорстких механізмів організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.

За допомогою стабілізації валютного курсу, мобільності капіталу та грошової автономії Польща зміцнила обмінний курс власної національної валюти, що позитивно вплинуло на приплив іноземного капіталу до Польщі. Таким чином вжиті урядом Польщі заходи щодо організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах сприяли її процвітанню.

Загалом Польща, Чехія та Угорщина, на відміну від України, де вимоги валютного контролю є єдиними щодо нерезидентів, у цих державах діє дворівнева система валютного контролю. Операції з контрагентами з країн-членів ЄС, ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) та ЄЕЗ (Європейська Економічна Зона) проходять вільно, за незначними винятками щодо окремих операцій. Проте для торговельних чи капітальних операцій із резидентами «третіх країн» можуть існувати певні обмеження.

Для України є прийнятною політика лібертаризаційних заходів, які знаходять своє вираження у інфляційному таргетуванні та валютному регулюванні ефективність якого є підтверджена міжнародним досвідом.

Встановлено, що Національний банк України проводить виважену фінансову політику, яка позитивно впливає на вітчизняну економічну систему, розвиває конкуренцію між фінансовими установами та сприяє ліквідності банківської системи України. Загалом окрім операцій по скасуванню вимоги щодо купівлі валюти тільки під зобов'язання фізичні особи можуть здійснювати фінансові операції в Україні без пред'явлення документів, що підтверджують походження коштів на суму до 400 тис. грн. на місяць, а для здійснення фінансових операцій за кордоном без пред'явлення документів, що підтверджують походження коштів на суму еквівалентну 100 тис. грн. на місяць. Тим самим держава в особі її органів сприяє лібералізації фінансових операцій та значно розширює можливості фізичних осіб за кордоном в частині управління ризиками і прибутковістю заощаджень громадян.

Заходи щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами з урахуванням їх впливу на національну економіку можна

поділити на дві групи: загальні та спеціальні. Потрібно зазначити, що заходи щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами не можуть бути реалізовані без удосконалення організаційно-економічного регулювання, врахування закордонного досвіду та законодавчого закріплення визначених норм.

Здійснені в роботі теоретичні, аналітичні та практичні висновки та узагальнення дають змогу сформулювати висновки теоретичного, аналітичного-прикладного та рекомендаційного характеру, які відображають вирішення завдань дослідження відповідно до поставленої мети, що може становити інтерес для відповідних органів державної влади, що здійснюють фінансову політику, а також контролюючих органів державної влади, які слідкують за дотриманням норм та правил фінансового ринку, а також безпосередньо фізичних осіб, які здійснюють фінансові операції у зарубіжних фінансових установах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Береславська О. Чинники курсової нестабільності в Україні / О. Береславська // Вісник Національного банку України. – 2009. – №2. – С. 8–14.
2. Береславська О. І. Лібералізація механізму валютного регулювання в Україні / О. І. Береславська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. – Острог : Вид-во НУ«ОА», вересень 2016. – № 2(30). – С. 43–50
3. Владимир О. Особливості регулювання валютних відносин з боку держави та Національного банку України: реалії сьогодення та шляхи оптимізації / О. Владимир // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3 (28). – С. 174-178.
4. Дзюблюк О. Особливості взаємозв'язку грошово-кредитної та валютної політики в період фінансової кризи / О. Дзюблюк // Світ фінансів. – 2012. – № 2. – С. 130-141.
5. Ткач С. В. Організаційно-правові засади валютного регулювання в Україні / С. В. Ткач // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2015. - № 4(1). – С. 104-111.
6. Лісовол О. М. Іноземний досвід фінансово-правового регулювання валютного контролю // Право і суспільство. – № 4. – 2017. – С. 198 – 203.
7. Сулейманова С. Р. Щодо ліцензування валютних операцій в Україні / С. Р. Сулейманова // Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин: матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 7–8 листопада 2014 р. – Д. : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2014. – С. 47–50.
8. Чайковська В. В. Система зовнішньоекономічних фінансових операцій як предмет правового регулювання в Україні / В. В. Чайковська // Правова держава. – 2014. – № 17. – С. 55-60.
9. Національний банк презентував концепцію нової моделі валютного регулювання: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=40253803 ; Концепція нового

валютного регулювання, Київ, 01.12.2017: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=40253908>

10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Т. 1. – Ст. 2125.

11. Косова Т.Д., Терещенко О.В. Трансмійні механізми впливу лібералізації валютного регулювання на функціонування національної економіки: інвестиційний аспект // Інвестиції: практика та досвід. – 2021. - №16. С. 26-32

12. Алексеєнко М.Д., Денисенко А.В. Удосконалення валютного законодавства та лібералізація валютного ринку. Наукові праці НДФІ. 2018. Вип. 2. С. 17—19.

13. Дмитрик О.О. До питання про зміст фінансових правовідносин // Пробл. законності: Респ. міжвідом. наук. зб. – Вип. 56 / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України. – 2002. – С. 129 – 134.

14. Черемісова Т. А. Міжнародні фінансові відносини та валютний ринок в умовах глобалізації / Т. А. Черемісова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 2 (49). – Ч. 1. – С. 195 – 201.

15. Козюк В. В. Монетарні засади глобальної фінансової стабільності : [монографія] / В. В. Козюк. – Тернопіль : ТНЕУ, «Економічна думка», 2009. – 728 с.

16. Макаренко Ю.П. Лібералізація валютного ринку і мінімізація його ризиків. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2014. № 2. С. 116—12

17. Жиглей І.В., Тимошук К.В. Лібералізація валютного законодавства: причини та наслідки. Бізнес Інформ. 2019. № 9. С. 22—27

18. Лебедев О.П. Регулювання діяльності учасників фінансового ринку України // Південноукраїнський правничий часопис – 2007. – № 2 – С. 138-140.

19. Смирнов С.А., Терещенко І.М. Моделювання внутрішньої валюти в рефлексивних іграх з багатокритеріальними функціями виграшу. Системні дослідження та інформаційні технології. 2018. № 1. С. 93—98.

20. Пащенко О.П. Фінансово-контрольний процес: поняття та основні ознаки // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 277: Правознавство. – Чернівці: Рута, 2004. – С. 62 – 66.

21. Юрій С.І., Стоян В.І., Мац М.Й. Казначейська система: Підручник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 590 с.

22. Башкатова Т.А. Сущность и функции финансового контроля. / учебнике Финансы, под ред.проф. Л.А.Дробозиной. – М. : ЮНИТИ, 2001. – 527с.

23. Козырин А.Н. Финансовый контроль. // Финансовое право: Учебник /Под ред.проф. О.Н.Горбуновой. – М.: Юристъ, 1996. –168 с.

24. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

25. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 року № 4452-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

26. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>

27. Класифікація договору банківського вкладу (депозиту): Науково-практичний аспект [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://advocat-cons.info/index.php?newsid=10435#.Wo3-iVrFLIU>

28. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 3 грудня 2003 року № 516 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>

29. Тохтамиш Т.О., Мірошніченко Я.М. Міжнародний досвід оцінки якості депозитів фізичних осіб у банках // «Молодий вчений» - № 5 (45) – 2017. – С. 757 – 761.

30. Динаміка депозитів у банках України станом на 01.01.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vashbankir.com/analytics-banking/dynamics-deposits.html?hl=uk>

31. Корнилюк Р. Бібліографічний опис для цитування: Корнилюк Р. В. Банківська паніка в Україні: причини, динаміка, наслідки / Р. В. Корнилюк // Економіка і регіон. - 2015. - № 4. - С. 116-123.

32. Національний банк України / Офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

33. Паляничко К.О. Проблема відтоку депозитів в умовах кризових явищ / К.О. Паляничко // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія "Економіка". – Випуск 2 (46)2015. – С. 316 – 319.

34. Корнилюк Р. Бібліографічний опис для цитування: Корнилюк Р. В. Банківська паніка в Україні: причини, динаміка, наслідки / Р. В. Корнилюк // Економіка і регіон. - 2015. - № 4. - С. 116-123.

35. Активи неплатоспроможних банків – це одне з джерел формування інвестиційного ринку [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. – 2015. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/news/aktivi-neplatospromojnih-bankivtse-odne-z-djerel-formuvannya-investitsijnogo-rinku-1306.html>.

36. Д'яконов К.Н. Депозитний ринок України: чи захищені банки та вкладники? // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету / К. М. Д'яконов // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – С. 235–238.

37. Паляничко К.О. Проблема відтоку депозитів в умовах кризових явищ / К.О. Паляничко // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія "Економіка". – Випуск 2 (46)2015. – С. 316 – 319.

38. Костяк В.І. Депозитна політика комерційних банків України/ В.І. Костяк // Молодий вчений – № 5 (45) – 2017. – С. 630 – 634.

39. Зняття валютних обмежень та лібералізація руху капіталу. Як і коли? (13 жовтня 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ces.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/ces-capital-controls-report.pdf>

40. Резніченко Є. Закордонні депозити для українців: дешево, але дуже надійно [Електронний режим] – Ресурс доступу:http://www.bankchart.com.ua/depoziti/statti/zakordonni_depoziti_dlya_ukrayintsiv_deshevo_ale_duzhe_nadiyno

41. Ткаченко Н. В. Міжнародна практика побудови систем страхування депозитів / Н. В. Ткаченко // Фінансовий простір. – 2014. – № 4. – С. 235-244.

42. Рудік Н.М. Банківський союз ЄС: ключові елементи та повноваження / Н. Рудік. // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2014. – Вип. 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2014_1_5.

43. Ткач С.В. Організаційно-правові засади валютного регулювання в Україні / С. В. Ткач // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 4(1). – С. 104-111.

44. Постанова Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» [Електронний режим] – Ресурс доступу:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0021-03>

45. Постанова Національного банку України «Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України» від 10.08.2005 № 281 [Електронний режим] – Ресурс доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0950-05#n19>

46. Постанова Національного банку України «Про затвердження Правил здійснення за межі України та в Україні переказів фізичних осіб за поточними валютними неторговельними операціями та їх виплати в Україні та внесення змін

до деяких нормативно-правових актів» від 29.12.2007 № 496 [Електронний режим] – Ресурс доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0074-08>

47. Постанова Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон» від 16.03.1999 № 122 [Електронний режим] – Ресурс доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0259-99/para28#n28>

48. Журавська І. Придбання та переказ іноземної валюти: гарні новини від НБУ // Бухгалтерія – № 24 (1271) від 12 червня 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.buhgalteria.com.ua/Hit_ua.html?id=5302http://www.buhgalteria.com.ua/Hit_ua.html?id=5302

49. Постанова Національного банку України «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 13.12.2016 № № 410 [Електронний режим] – Ресурс доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0410500-16>

50. Зняття валютних обмежень та лібералізація руху капіталу. Як і коли? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Електронний режим] – Ресурс доступу: <http://ces.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/ces-capital-controls-report.pdf>

51. Ткач С. В. Організаційно-правові засади валютного регулювання в Україні / С. В. Ткач // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 4(1). – С. 104-111.

52. Мальській М. ЮрХак №10. Все про валютні пом'якшення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/malskiy/jurhak-9-pro-valjutni-pom-jakshennja-1649523.html>

53. Постанова Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 25.05.2017 № 41 [Електронний режим] – Ресурс доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0041500-17>

54. Красножон С.В. Теоретичні підходи до визначення індивідуальних учасників фінансового ринку / С.В. Красножон // Вісник - Хмельницьк, 2008. -№ 1, т. 2. - С. 78-81.

55. Омельченко А. В. Система та правовий статус суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в Україні / А. В. Омельченко // Адвокат. - 2011. - № 7. - С. 26-30.

56. Тропець О. Нововведення валютного регулювання // <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/oglyad-golovnih-novin-zakonodavstva-dlya-biznesu.html>

57. Скасування індивідуальної ліцензії НБУ на розміщення коштів на рахунках зарубіжних банків не торкається тих, хто зареєстрований як ФОП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://brdo.com.ua/news/frilanseram-radity-rano-skasuvannya-neobhidnosti-otrymuvaty-indyvidualnu-litsenziyu-nbu-na-rozmishhennya-koshtiv-na-rahunkah-zarubizhnyh-bankiv-takozh-robyty-investytsiyi-z-takyh-rahunkiv-za-kordonom/>

58. Тищенко Ю. Визначення статусу суб'єктів інвестиційної діяльності / Ю. Тищенко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2017. - № 3. - С. 16–23.

59. Угода між Україною та Японією про сприяння та захист інвестицій від 05.02.2015. Офіц. вісн. України. 2016. № 3. Ст. 224.

60. Сеульська конвенція про заснування багатостороннього агентства з гарантій інвестицій від 11.10.1985. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_268.

61. Українцям спростили відкриття рахунків за кордоном <https://finclub.net/ua/news/ukraintsiam-sprostyly-vidkryttia-rakhunkiv-za-kordonom.html>

62. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

63. Красножон С.В. Вплив факторів інвестиційного клімату на індивідуальне інвестування / С.В. Красножон // Ринок цінних паперів. - 2011. - № 3-4 - С. 3- 8.

64. Про вдосконалення валютного регулювання [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 22.08.1994 року № 457/94. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/457/94>.

65. Коробцова Д.В. Класифікація валютних операцій та методів контролю за валютним ринком в Україні/ Д.В.Коробцова // ПРАВО і суспільство. Науковий журнал. м. Дніпро, 5 ч. 2, 27.10.2017 р.- с. 156-160.

66. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/express/expres_u.html (дата звернення 22.11.2021). 3

67. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. - URL: <https://mof.gov.ua/uk/ovdp>

68. Статистичний бюлетень НБУ. URL: http://www.bank.gov.ua/Statist/electronic%20bulletin/el_bul_102008.pdf

69. Голанова Д. Ринок валютний: спрощення coming soon [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/rinok-valyutniy-sproshchennya-coming-soon.html>

70. Місяць Н. О. Формування та розвиток механізму валютного регулювання в Україні. Дис. канд.. економ. наук: 08.00.08. – К., 2018. – 236 с.

71. Чайковська В. В. Система зовнішньоекономічних фінансових операцій як предмет правового регулювання в Україні / В. В. Чайковська // Правова держава. - 2014. - № 17. - С. 55-60.

72. Закон України «Про валюту і валютні операції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>

73. Нове правове регулювання валютних операцій в Україні з 2019 року. Огляд законодавчих змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pwc.com/ua/uk/publications/assets/tax-newsletter/2018/pwc-newsletter-currency-control.pdf>

74. Національний банк оприлюднив повний пакет з семи проектів постанов майбутньої системи валютного регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=84111122

75. Постанова правління Національного банку України від 23 лютого 2017 року №14 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014500-17>

76. Целуйко О. Головні нововведення валютного регулювання в 2019 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-ved-i-valyutnye-operacii-7-glavnye-novshestva-valyutnogo-regulirovaniya-v-2019-godu>

77. Кучер І. Спрощення порядку інвестування за кордон, чи зміна формулювань? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blog.liga.net/user/ikucher/article/32117>

78. Постанова Правління НБУ від 02.01.2019 №5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19>

79. Кучер І. Спрощення порядку інвестування за кордон, чи зміна формулювань? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blog.liga.net/user/ikucher/article/32117>

80. Глібко С. В. Актуальні питання правового регулювання ринків фінансових послуг в Україні : монографія / С. В. Глібко, Г. М. Шовкопляс, І. О. Ониськів. - Х. : Право, 2016. - 186 с.

81. Кравченко Л.М. Повноваження державних органів у сфері валютного контролю в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_8356

82. Пальчевський І. Українці без сорому виводять валюту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://finclub.net/ua/analytics/ukrainsi-bez-soromu-vyvodiat-valiutu.html>

83. Ярова О.В. Валютний контроль за зовнішньоекономічними операціями // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – Випуск 43. – Частина II. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2003. – С. 194-197.

84. World Investment Report 2018: Investment and the digital economy. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf

85. Schindler M. Measuring Financial Integration: A New Data Set [Electronic resource] / M. Schindler // Staff Papers International Monetary Fund. – 2009. – Vol. 56. – № 1. – P. 222-238. – Mode of access: <http://www.palgravejournals.com/imfsp/journal/v56/n1/pdf/imfsp200828a.pdf>

86. Іващенко О.А.; Проблема оцінки наслідків лібералізації руху капіталу в контексті ризиків фінансової інтеграції. // Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Економіка; Мариупольский государственный университет, issue 6, pages 120-127.

87. Іващенко О.А.; Проблема оцінки наслідків лібералізації руху капіталу в контексті ризиків фінансової інтеграції. // Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Економіка; Мариупольский государственный университет, issue 6, pages 120-127.

88. Лаба І.З.. Державне регулювання міжнародного переміщення капіталу в малих відкритих економіках [Текст]: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01 / Лаба Ірина Зінонівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів, 2019. – 233 с.

89. Борисенкова А. В. Системи державного фінансового моніторингу: зарубіжний досвід / А. В. Борисенкова // Вісник НАДУ. – 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Vorisenkova.pdf>

90. Буткевич С. А. Досвід США щодо запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом / С. А. Буткевич // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В. И. Вернадского. – Т. 21 (60). – № 1. – 2008. – С. 68–74.

91. Офіційний сайт Німецького федерального банку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.bundesbank.de>

92. Борисенкова А.В. Системи державного фінансового моніторингу: зарубіжний досвід / А.В. Борисенкова // Вісник НАДУ. – 2011

93. Лісовол О.М. Іноземний досвід фінансово_правового регулювання валютного контролю / О.М. Лісовол // Право і суспільство. — 2017. — № 4. — С. 198—203.

94. Офіційний сайт уряду Польщі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.gov.pl>
95. Валютна лібералізація в Україні: крок у Європу (3 квітня 2019 р.)
96. https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/en/legislation/acts/download/foreign_exchange_act.pdf
97. Валютна лібералізація в Україні: крок у Європу (3 квітня 2019 р.)
98. Франчук В. І. Зарубіжний досвід фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності та можливості його використання для зміцнення економічної безпеки України / В. І. Франчук, Н. В. Шупрудько // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. - 2018. - Т. 29(68), № 6. - С. 6-10.
99. Лібералізація валютного регулювання. До чого треба прийти і яким чином рухатися. – К.: НБУ та ін., 2016. – 112 с.
100. Камінський Д. Податкова амністія: перспективи для України через призму зарубіжного досвіду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/podatкова-amnistiya-perspektyvy-dlya-ukrayiny-cherez-pryzmu-zarubizhnogo-dosvidu-2/>
101. Баранов С.О. Державне регулювання детінізації національної економіки: організаційно-правовий аспект. Дис.. канд наук з держ упр. К., 2018. – 303 с.
102. Вікторов Л. Як і навіщо використовувати закордонний банківський рахунок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/yak-i-navishcho-vikoristovuvati-zakordonniy-bankivskiy-rahunok-801128.html>
103. Зняття валютних обмежень та лібералізація руху капіталу. Як і коли? (13 жовтня 2015 р.). Центр економічної стратегії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/ces-capital-controls-report.pdf>
104. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2016 №

361-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>

105. Гарбінська-Руденко А. В. Валютне законодавство України в умовах валютної лібералізації / А. В. Гарбінська-Руденко // Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). - 2019 - Вип.15. - С. 119-126.

106. Задоя А.О. Мотиви міжнародної інвестиційної діяльності / А. О. Задоя // Європейський вектор економічного розвитку. - 2018. - № 1. - С. 40–49.

107. Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті: Постанова Правління НБУ: від 02.01.2019 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19/stru>

108. Чи може підприємець використовувати звичайний рахунок у банку для бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://vobu.ua/ukr/analytics/consultations/item/chy-mozhe-pidprijemets-vykorystovuvaty-zvychainyi-rakhunok-u-banku-dlia-biznesu>

109. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України 27.06.2019 № 86 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0086500-19>

110. Калачик А.В., Гевлич І.Г. План Вепс в Україні: сучасний стан та перспективи імплементації. // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. - Том 1, № 11 (2019). – С. 195 – 198.

111. Украина будет бороться с оттоком капитала: в НК имплементируют план BEPS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sdm-partners.com/ru/novosti/pravovie-novosti/ukrayna-budet-borotsia-s-ottokom-kapytala-v-nk-ymplementyruyut-plan-beps/>

112. Міністерство фінансів та Національний банк оприлюднюють проект Закону із запровадження Плану дій BEPS в Україні [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://bank.gov.ua/news/all/ministerstvo-finansiv-ta-natsionalniy-bank-oprilyudnyuyut-proekt-zakonu-iz-zaprovdjennya-planu-diy-beps-v-ukrayini>

113. Нацбанк планує провести валютну амністію для фізлиц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zib.com.ua/ru/128617-nacbank-planiruet-provesti-valyutnuyu-amnistiyyu-dlya-fizlic.html>

114. Гаркуша В. Доходи за кордоном: навіщо українцям – бенефіціарам іноземної компанії легалізувати свій статус. Про правову легалізацію фінансових інструментів у законодавчому полі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mind.ua/openmind/20202599-dohodi-za-kordonom-navishcho-ukrayincyam-beneficiaram-inozemnoyi-kompaniyi-legalizuvati-svij-status>

АНОТАЦІЯ

Дончик В.В. «Фінансові операції фізичних осіб у іноземних фінансових установах». – Кваліфікаційна робота подана для присвоєння другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування». – К.: Національна академія управління, 2022.

Кваліфікаційна робота містить теоретичне обґрунтування та практичне вирішення питань удосконалення організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах. Основну увагу у кваліфікаційній роботі приділено процесу здійснення фізичними особами операцій на фінансовому ринку у зарубіжних країнах.

Розкрито теоретичні засади здійснення фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах, а саме: визначено участь фізичної особи як суб'єкта зарубіжних фінансових операцій; вивчено поняття фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах; досліджено питання контролю за здійсненням фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.

Здійснено аналітичний огляд фінансового ринку України, зокрема: здійснено огляд вітчизняного фінансового ринку за 2016-2020 роки; дано оцінку передумов формування депозитних вкладень населення у банківських установах; вивчено особливості регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах.

Запропоновано напрями удосконалення організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах шляхом аналізу зарубіжного досвіду організаційно-економічного регулювання фінансових операцій фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах та розробки заходів щодо лібералізації режиму здійснення фінансових операцій із валютними ресурсами.

***Ключові слова:** фінансовий ринок, інвестування, операції фізичних осіб у зарубіжних фінансових установах, контроль за здійсненням фінансових операцій.*

ANNOTATION

Donchik V. "Financial transactions of individuals in foreign financial institutions." - Qualification work was submitted for the second (master's) level of higher education in the specialty 072 "Finance, Banking and Insurance", educational program "Finance, Banking and Insurance". - Kyiv: National Academy of Management, 2022.

Qualification work contains theoretical substantiation and practical solution of issues of improvement of organizational and economic regulation of financial operations of individuals in foreign financial institutions. The main attention in the qualification work is paid to the process of individuals' operations on the financial market in foreign countries.

Theoretical principles of financial transactions of individuals in foreign financial institutions are revealed, namely: the participation of an individual as a subject of foreign financial transactions is determined; the concept of financial transactions of individuals in foreign financial institutions is studied; the issue of control over the implementation of financial transactions of individuals in foreign financial institutions has been studied.

An analytical review of the financial market of Ukraine was carried out, in particular: a review of the domestic financial market for 2016-2020; an assessment of the preconditions for the formation of household deposits in banking institutions; features of regulation of financial operations of individuals in foreign financial institutions are studied.

The directions of improvement of organizational and economic regulation of financial operations of individuals in foreign financial institutions by analyzing foreign experience of organizational and economic regulation of financial operations of individuals in foreign financial institutions and development of measures to liberalize financial transactions with foreign exchange resources.

Key words: *financial market, investing, operations of individuals in foreign financial institutions, control over financial transactions.*